

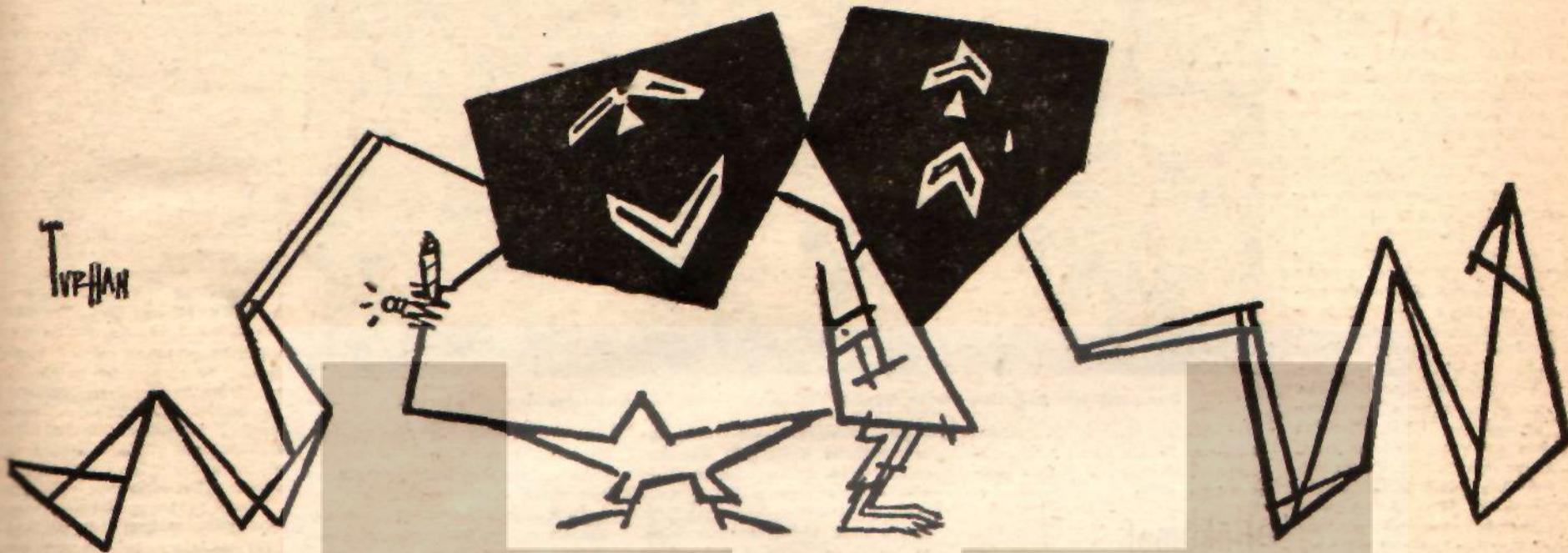
YÖN

HAFTALIK GAZETE

HÜKÜMETİ
BEKLİYEN
İŞLER.

STAV

BAKİS

MEMLEKET TİYATROSU

KİME YARDIM? ...

Yardımı kullanamazsa

Zengin Batılı dosların 5 yıllık Kalkınma Plânnı destekleme istimâilleri kuvvetlidir. Hükümet, Devlet Plânlama Teşkilâtının da gayretleriyle, dış yardım konusunda, hiç debole şimdilik başarı sağladığını söylemeyecektir. Zira Nato Heyeti, 5 yıllık Kalkınma Plânnı da finansmanı karşılmak için gereklilığı göstermek kararıyla, Ankaradan ayrılmaktır.

Bâlindeki gibi, önümüzdeki devrede, millî gelirin yüzde ortalaması yüzde 7 oranında artmasa hedef olarak seçilmişdir. Bu nedenle de millî gelirin yüzde 18'inin yarısına ayırmaları lüzumluudur. Yatırımlar gereklidir tasarrufun yüzde 14,5 ile, yüzde 4 ile dış kaynaklardan karşılanacaktır.

Görünüşe göre, meseleinin dış finansman cephesi halledilebilecektir. Fakat iç finansman meselesi ne olacaktır?

Bu soruyu sormak lâzımdır. Zira iç finansman durumu, hiç te parlak değildir. İç tasarruflar, hâlen yüzde 14'ün bir hayli üzerindedir. Hızlı nüfus artışı, işi ve mesur kütelerinin daha yüksek ücret saglama yolundaki haklı talepleri, tasarruf hacmini artırmayı güçlendirmektedir. Devlet Plânlama Teşkilâtının yeni uzmanlarından Aslan Başer'in Yön'ün 11 nci sayısındaki «Bütçe» başlıklı yazısında belirttiği üzere, belli başlı tasarruf kaynaklarından biri olan bütçeden yatırımlara ayrılmak fon, köklü tedbirler alınmadığı takdirde, önümüzdeki yıllarda azalacaktır. Bu durumda, özel tasarruflarda bir artış beklenemezceğine göre, bugünkü vergi sistemiyle, yüzde 7 oranında bir kalkınma hızının gerektirdiği iç tasarrufu karşılamaya imkân yoktur.

O halde, dış yardımlardan gelen maliyeleri iç finansman gâlilikleri yüzünden kullanmamak, ya da enflasyona gitmek istemesi mevcuttur. Her iki halde de yüzde 7 oranındaki kalkınma hızı gerçekleştirilemeyecektir.

Grevleri önlemenin yolu

Çokmazdan kurtuluş, köklü bir vergi reformuyla, yani kemerlerin sıkılması mümkün olacaktır. Halkın düşük hayat seviyesi, fakiri ve ücretli ezen adaletsiz vergi sistemi, kemer sıkma politikasının sosyal adaleti sağlanacak turda yürütülmüşmesini, mevcut siyasi şartlar altında zaruri kılmaktadır. Grevleri önlemenin ve ücretli kütelerde uyanan memnuniyetisizliği gidermenin başka yolu yoktur.

Halbuki ne görüyoruz? Maliye Bakanı, arazi vergisini kaldırıp, ücretçileri vergilendirmeyi düşünmektedir. Pek yakında gerçekleştirileceği anlaşılan yatırım indirimleri müsbesesiyle toplam tasarrufları azaltma pahasına da olsa, devlet fonları özel sektör peşkesi çekilecektir.

Bu döngücelere henüz gerçekleştirilmemiştir. Dönüş kapısı açıkta. Fakat arife günü Mecliste ve Senatoda en ufak bir tilizâza uğramadan çikan Vergi Kanunu'na ne demeli? Bu, mülk sahipleri lehine pişkişlerin bir sosyal irtica kanunudur. Bu kanuna, ücretçilerin ağır vergi yükünü hafifletmek için hiç bir gayret gösterilemeyecek, sanki heil bir meselemiş gibi apartman sahiblerinin vergi yükü geniş ölçüde azaltılmıştır! Bu acelecilik, tipik bir zihniyetin ifadesidir. Bir zihniyeti göstermemi bakımından, halkın efkârının dikkatinden kaçan bu mesele üzerinde biraz durmak lâzımdır.

Apartman ticareti

Meselenin şudur: Babâs konusu kanun, Millî Birlik İdaresi tarafından kaldırılmış bulunan gayrimenkul sermaye irâdi sahiplerine ait bir imtiyazı, eskisinden daha geniş şekilde ihya etmektedir.

27 Mayıs'tan önce gayrimenkul sermaye irâdi sahibi, asgari geçim indiriminden başka 2500 liralık bir istisna hükmünden

faydalandırı. Ayrıca gelirin yüzde 20'sini masraf olarak indirebilirdi. Geriye kalan miktar lizerinden hesaplanan gelir vergilerinden de, 10 yıllık vergi muafiyetinden faydalanan gayrimenkuller için dahi, ödenmemiş vergi miktarı düşüldürdü. Böylece, kiraya verdiği apartmanından yılda 5-6 bin lira gelir sağıyan bir şahıs, hiç bir vergi ödemezdi. Halbuki aynı kazanca sahip bir ücretli 1500 lira civarında vergi ödemek zorundaydı. Millî Birlik İdaresi, bu durumu kısmen değiştirmiş, irâd sağıyan binaların aşırı ve haksız imtiyazlarına son vermiş ve 10 yıllık muafiyeti kaldırılmıştır. Ücretçileri ezen, apartman sahiplerini ise mîlkâfatlandıran bir sistemin değiştirilmesi, sosyal adaletin basit bir icabıydı. Fakat şimdî, eski imtiyazlar fazlasıyla geri veriliyor.

Bir örnek durumu daha iyi gösterecektir. Diyelim, vatandaş A, 40 daireli bir apartman yaptırırsın ve herbir daireyi 500 liradan kiraya versin. Bu vatandaşın 1962 yılı geliri, 240 bin lira olacaktır. Apartmanın vergisi 38 bin 566 liradır. Fakat son kanuna yenilen inşaat 3 yıl vergiden menfî tutulduğu için, vatandaş A bina vergisi ödemeyecektir. Vatandaş A üstelik ödemediği bu vergiyi, tipki ödüyormuş gibi, gelir vergisinden düşülecektir.

Diyelim vatandaş A, üç çocuk sahibi evli bir mülkelleftir ve onun 40 daireli apartmanından başka geliri yoktur. Bu durumda A, kiralardan sağladığı 240 bin liralık gelirden, yüzde 40 götürü masraf düşecek ve gelir vergisini geri kalan 144 bin lira üzerinden verecektir. 144 bin lira gelirin vergisi

63516 lira tutar. Vatandaş A'nın son kanun sayesinde bu paradan ödemediği bina vergisini ödemek gibi dâlişmek hâkim sahip olduğunu biliyoruz. Kısaca 240 bin lira kazanan A, sadece 24 bin lira vergi ödeyecektir. Son kanun ekarılmasa, aynı mülkellefin ödeyeceği vergi, 39 bin lira fazlaıyla 63 bin liraya erisecekti.

Farzedelim ki bu 240 bin lirası bir vatandaş B ücret kargası olarak kazanmışdır. Ödeyeceği gelir vergisi 121 bin lira olacaktır. Aynı miktar kazanç için iş gâlîçili satan 121 bin, apartman diken 24 bin lira vergi verecektir.

Emeğe dayanan kazançları ağır derecede cezalandıran bu adaletsizliğin gerçekliği nedir? Mesken yapımı teşvik mi? Hayır. Çünkü 1962 plânnı bu konuda kesin bir tavsiye bulunmaktadır: «Mevcut durum, bu sektörde yapılan harcamalar bakımından oldukça tâminkârdır. Mesken inşaatı daha da kolaylaştırmanın sınaç yatırımlara gideceğin azalması neticesini vereceği tabiidir.»

Demek ki Hükümetçe kabul edilen 1962 programı, mesken yapımı teşvik edici yeni tedbirler almayı uygun bulmuyor. Bulmuyor ama, daha 1962 yılının ilk aylarında, Hükümet mesken ticareti yapanların vergisi ni azaltıyor..

Böyle bir zihniyetle nasıl hızlı kalkınma sağlanabilir, nasıl sosyal adalet gerçekleştirilebilir göremiyoruz.

Mutlu azılığın lehine işleyen bu zihniyet değişmedikçe ne kalkınma olur, ne sosyal adalet.

Türkiye yüzde 4 oranında dış yardım ister, alır, fakat kullanamaz.

Doğan Avcioğlu

DİŞ YARDIM

Yardım Klübü

Geriye bıraktığımız hafta NATO Teknik Heyeti, Türk tezini benimsemis bir halde, memleketimizden ayrıldı. Türk tezi, 5 yıllık kalkınma planının çok tarafsız bir yardım mekanizması kurulması suretiyle, zengin Batılı dostlar tarafından karşıtlannasını ileri sürüyordu.

Bu tezin gereklesi, çok önceden hazırlanmış, bakanlara ve müzakerecere katılaçak yüksek menurlara dağıtılmıştı. Bu suretle, hep bir ağızdan folsosuz aynı şarkıyı söylemek mümkün oldu.

Dış Yardım Komitesine tesbit edilen görüş sudur: «Türkiye, gelmeye muhtaç bir memlekettir. Onum NATO'ya olan bağlığundan ve mutlak sadakatinden şüphe edilmez. Türkiye, çok sayıda askeri vecibeler altında bulunmaktadır. Büyügesinin, üste biri askeri masraflara gitmektedir. NATO enstrüktür tesislerinin bakımını, bütçeye her yıl yeni küllefeler yüklemektedir. Türkiye bunu, muhtaç olduğu hayatı yastırımları kasarak yapıyor. Bu sebeple, Türkiye'ye askeri alanda dahas fazla yardım yapılmalıdır.»

Diger tarafdan, Türkiye iktisadi istikrarı gerçekleştirmiştir. Şimdi sıra gelmeye gelmiştir. Türkiye, yüzde 7 oranında bir kalkınma hızını asgari hedef sayar. Bu kalkınma hızının gerçekleştirilemesi, dış finansman imkânlarına bağlıdır. Milli gelirin yüzde 4 ü arasında dış yardım ihtiyaç vardır. Türkiye, bu oranda bir dış yardımın massedebilecek kapasiteye sahiptir. Esasen dış yardım, teknik eleman yetiştişici imkânları da sağlayabilir.

Kalkınma Planının finansmanı için, çok tarafsız bir yardım mekanizması kurulmalıdır.»

Müzakereler

Müzakereler, Devlet Pıālama Teşkilatında, Amerikalı Ferguson'un eklepozestyle başladı. Ferguson, NATO Teknik Heyetinin Türkiye'ye neden geldiğini, yetkilerinin neden ibaret olduğunu anlatı: Heyetin vazifesi, Türkîyenin ekonomik planlarını incelemek ve varılan sonuçları, gerekli tavsiyelerle birlikte NATO Bakanlar Kurulunu bildirmektedir. NATO Bakanlar Kurulu, Mayıs Atınada toplanarak, yardım konusunda, bu tavsiye riği altında karar alsaktır. NATO'nun özel bir fonu bulunuşmamış için, yardım programının kabulü kader, yardım işinin organizasyonu da önemlidir.

Ferguson, daha sonra bazı sualler sordular. Amerikalı Teknik Heyeti Üyesi, uzun vadeli gelisme meseleleri ve kalkınma programı üzerinde izahat istedir. 1962 yılı programındaki görüşlerin, Bütçeye ve Hükümet programına dererceye kadar aksatırıldığını sordu. Bu, aslında cevaplandırılmasının bir sualisti. Gerçekten Devlet Pıālama Teşkilatının 1962 programı ile 1962 Bütçesi arasında ciddi bir koordinasyon sağlanamamıştır. Hükümet programı ise, henüz mevcut değildir. Zira kabinenin tekwilli sırasında okunan program ise, her türlü yorumu elverişli yuvarlak sözlerden ibaretti.

Ferguson'dan sonra, müzakereleri yürütmekle görevli Devlet Bakan Feyzioğlu umumi mahiyette konuştu. Gazetecilere de bir beyan veren Feyzioğlu, «Hürriyet ve istikrar içinde kalkınma» azminizi belirtti. C.H.P. Seçim Beyannamesinde bu, formül Feyzioğlunun tekliyle «Hürriyet ve sosyal adalet içinde kalkınma» şeklindeydi. Yeni formülde, «sosyal adalet» ekmiş, yerini «İstikrar»'a bırakmıştır.

Feyzioğlundan sonra, Daire Müdürlerinden Atilla Karaosmanoğlu, gerekli teknik izahatı verdi. Karaosmanoğlu, plan çalışmalarının devamlılığı üzerinde durdu. Hükümetlerin delegebleceğini, fakat planlı çalışma devam edeceğini söyledi. İlk 5 yıllık kalkınma planının hazırlıkları ve çalışma şekilleri hakkında bilgi verdi. Özel teşebbüs ile ilgili geniş bir inceleme yapıldığını, hükümetin kredi, dış ticaret, enerji, ziraat fiyatları v.s. gibi temel politikalarının tes-

Başbakan İnönü, Feridun Cemal Erkin ile Abant Otelinde görüşürken

Netice

Müzakerelerde, A.P. gibi ciddi haber ajanslarının bile «yılda 475 milyon dolar yardım» söz etmesine rağmen, rakamlar üzerinde durulmadı. Türk Heyeti bir rakam ileri sürmemiştir. Türkiye, 5 yıllık planın dış yardım ihtiyacının karşılanması istiyor ve bu ihtiyacın milli gelirin yüzde 4'ün erişeceğini belirtmekle yetinirdi. Bu talep, 5 yıllık bir devrede 1,5 milyar doların üstünde bir yardım gereklidir.

Bu çapta bir yardım, elbette ki zengin Batılı dostların ve filen onların emri içindeki milletlerarası teşekkürlerin ortak gayretleriyle karşılanabilecektir. Esasen Hür Dünyanın zengin üyelerini tophyan yardım klubü kurulması, son yılın modasıdır. Hindistan ve Pakistanın kalkınmasının dış finansmanı bu tarz bir yardım klubu vasıtasi ile sağlanmıştır.

Ortak yardım gayretinin hangi teşkilat çerçevesinde gerçekleştirilecegi, Nato Heyetinden çok, Türk Hükümetinin temsilcilerini ikiye böldü. Bölinme, ciddi görüş ayrılıklarından değil, Dışişleri ve Maliye Bakanlıklar arasındaki rekabetin sonucuydu. Dışişleri Bakanlığı yardımını NATO çerçevesinde düşünüyordu. Bu takdirde, yardım meselesi, Dışişleri Bakanlığının inhisarında kalacaktı. Avrupa İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı çerçevesinde bir yardım teşebbüsü ise, Maliye Bakanlığı'nın plana geçirecektir.

Bakanlıklar arası çekime, şimdilik Maliye lehinde sonuçlandı. Nato kanadıyla yapılacak pardının İktisadi olmaktan çok, siyaset bir renk taşıyacağı endişesi, bu tarihte önemli bir rol oynadı. Böylece yardımın, NATO dışında organize edilmesi kararlaştırıldı.

Sımdı, NATO Heyeti üyelerinin gösterdiği anlayışın, zengin Nato memleketleri hükümetleri tarafından da benimsenmesi beklenmektedir.

HÜKÜMET

Değişiklik korkusu

Sabat olayları atlalıktan ve bütçe sona erdikten sonra, hükümetin, yeni çalışma devresine yeni bir ekiple girmesi beklandı. Hür Vatan Hükümet değişikliği lehine gürültülü bir kampanyaya girişti. C.H.P. alehtarları basın, bu kampanyaya katıldı. Gazeteerde düşmesi muhtemel bakanların isimleri bile yazıldı. Fakat İnönü, bu söyleşileri «Hayır, hayır, yok böyle bir seviye yalanı» dedi. A.P. Genel İdare Kurulu da bir tebliğ yayınladı. A.P. İiderleri anlaşılan bir kabine değişikliğinden korkmaktadır. Simdiki A.P. İl bakanları, Parti idarecileri segmisi. Bir kabine değişikliğinde Inönü A.P. den istedili bakanları alacaktır. A.P. İiderleri anlaşılan böyle bir ihtiyatlı önleme arzusundadır.

Aşında, kabine değişikliği için ciddi sebepler vardır. Bir defa, kabineden daha fazla sevivede, van, pıfızu kurulları ortaya çıkmıştır. Parti liderlerini biraraya ge-

tiren 4'ler Kurulu ve partilerası 10'lar komisyonu, hükümetin görevlerini paylaşmaktadır. 22 Şubat'tan hemen sonra normal görülebilecek olan böyle bir durumun sırları giimesi anormaldir ve hükümetin varlığı hakkında ciddi şüpheler yaratmaktadır.

Daha önemlisi, her alanda karĢı karya bulunan meseleler son derece çetindir. Bu durumda «Ben herkesin geçinirim» deyip, mevcudun en iyisini aramak yerine gelişigüzel bir kabineyle yetinmek, davaların ciddiyetini anlamamak demektir. Çetin davalar, mevcudun en iyisini bir araya getirmeyi hizmetli kılmaktadır. Gerçi temel mesele, Hükümetin, iktisadi ve sosyal alanlarda belli ve aydınlatık politikalara sahip olmasıdır. Bu politikalar ortaya konmadıkça, yapılacak sadam değişiklikleri fazla bir mənə ifade etmiyecektir. Ama yine de mümkün olan en iyili ekibi kurumsaça çalışmak lizmmdir. Başbakan İnönü, hâlen bu ihtiyaci duymaktadır.

Bakanlar konuşunca

Meclis tâtili ve geziler, bakanlara konusma fırsatı verdi. Önce İmar ve İskan Bakanı Muhittin Güven, köylerin birleşileceğini söyledi. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve işe kavuşturulması demekti. Halbuki aynı anda Hükümet, yikmayı karar verdiği hâlde, bir kaç gece konduyu, içindenekillerle başlarını sokacak bir yer bulamadığı için yakamırdı! Konuşmayı ölçüsüz bir indirileceğini açıkladı. Bu, 13 milyon insanın nakli, yeni bir meskene ve

İÇ DURUM

gunu söylemiştir. Halbuki zarar, 21 milyondan 100 bin lira eksiktir. 1962 zararı ise, en iyimser hesaplarla 18 milyonu bulacaktır.

Zararın temel sebeplerinden biri, uzak dış-hat seferleridir. İstanbul Frankfurt seferlerinin 1960 yılında zararı 4 milyon TL dir. THY'nin hiç bir hattının zararı tek başına bu miktarın dörtte birini geçmemektedir. Zararlar Hazineden karşılığında göre, İstanbul-Frankfurt arasında seyahat eden her yolcu için Hazine THY'ya 750 lira ödüyor demektir.

İngilizler, dış hatlarda yükleme oranının yüzde 37 olduğunu iddia etmektedir. Bu durumun kötüüğünü örtemek için yapılmış küçük bir hesap oyunudur. Bu nisbeti Beyrut, Lefkoşa, Atina gibi yakın dış seferlerde dâhildir ve bu seferlere kimse itiraz yaktır. Bu hatların yükleme oranı yüzde 40-50 dir. İstanbul-Frankfurt hattunda yükleme oranı ise yüzde 25 dir. Londra seferlerinde yükleme oranı, daha da düşüktür. THY uçaklarının tek yolcu ile Londraya iniş artık günlük haberler arasında geçmiştir.

Ana zararlarından pikeyet eden Ulaştırma Bakanı, büyük zararına yol açan uzak dış hat seferleri sevdasından vazgeçmemiştir. Ulaştırma Bakanı üç tane Boeing 707, Caravelle veya DC-8 tipi üç uçak alma gayreti içindedir. Bu tip bir uçak 2 milyon İngiliz lirasıdır. Üç tane alınacak olsa, 150 milyon Türk lirası ödemek gerekecektir. 150 milyonluq yatırım ise ancak yeni zararlar getirecektir. Uçaklar modern ve işletme son derece verimli olsa bile, sadece büyük şirketlerin yerleşmiş prestijleriyle rekabete imkân yoktur.

Başın-Yayın Bakanı ise doğrudan doğruya verimli olmayan yatırımlardan kaçınılmam gereken bu devrede, büyük ve masraflı bir televizyon şebekesi kurmaktan söz ederek, tipki Ulaştırma Bakanı gibi, plâncıların yüreğini hoplatmaktadır.

Plâncı kalkınma devresine geçenken, binalar ümit verici manzalarar deyildir. Fakat herkesle geçenin inönlü, bu kritik devrede bile, yeni bir ekip kurma ihtiyacı duymamaktadır.

Bakanlar ve Müdürler

iktisadi Devlet Teşkilatının başlarında bulunan genel müdürler ile binalar bağlı oldukları binalar arasındaki münasebetler meselesi, eski denberi yerli yabancı birçok uzmanı uyardırmış bir meseledir. Kanun, genel müdürleri «basirelli bir tüccar» gibi haret etmeye görevlendirmiştir ve başlica gay-

islerine olur olmaz vesilelerle karışık istemesinden sıkışetiydi. Kanunun teşkilatın tanımı olan serbestliğin tam olarak verilmeyi söylüyor, rastgele yapılan haberler yüzünden Bakanlık mekanızmasının harekete geçtiğini, zaten mahdut olan teknik personelin siyasi sebeplerle sık sık takibata uğradığını iddia ediyor.

Bakan ise, Genel Müdür hakkında dört meseleden dolayı tâhkitat yaptı. Bunlardan birincisi, Çimento Sanayii Genel Müdürü iken Sanayî Bakanına araba tahsis etmiş olmas; ikincisi yine aynı görevde iken Demokrat Partinin on yıllık ieraatını gösteren bir broşür bestürmesi, üçüncüsü de Sümerbank parasyyla üç memuru Avrupa'da tedavi ettirmesidir.

Tâhkitat konusuna olan dördüncü malese, Türkiye'de özel teşebbüsün hangi şartlar altında korundugunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Selâhaddin Akyol, özel sektördeki seramikçiler tarafından özel teşebbüs köstekleyici faaliyetlerde bulunmak, yüzünden Sanayî Bakanına şikayet edilmiştir. Şikayet, Sümerbank'ın da seramik alanında faaliyete girişmek isteme, minden doğuyor. Sümerbank, biri Bozüyükte, biri de İzmit yakınındaki Yarımca'da olmak üzere üç seramik fabrikası kurmağa teşebbüs etmiştir. Bu iş için, 1958 yılın, da Sümerbank'ın teknik genel müdürü yaradı. Selâhaddin Akyol Avrupa'ya gitmiş ve karoseronik, fayans vs. malatı ile uğraşacak fabrikaların kurulması hakkında Teknoexport adındaki Çek kurumu ile

anlaşma imzalamıştır. Türkiye - Çekoslovakia kâring anlaşması hükümlerine göre, fabrikaların bedelleri 1958 ile 1966 yılları arasında ödenecektir. İhale fiyatları Alman firmalarının peşin fiyatlarından % 51 daha ucuzdur ve yapılacak olan malin kalitesi şimdi özel teşebbüsün yaptıklarından daha yüksek olacaktır. Projeler, Koordinasyon Heyeti içindeki Yatırım Komisyonundan geçmiş, Maliye ve Sanayî Bakanlıklarca kabul edilmiş ve o zamanki Genel Müdür tarafından yürürlüğe konmuştur. 27 Mayıs'tan sonra, bu iki fabrika tehir edilen yatrular listesine geçmiş de, yatruların hızlandırılması tekrar düşündüğü zaman, devam ettirilmesine karar verilen projeler arasına bunlar da sokulmuştur. Bu devam kararı alınırken, Devlet Planlama Teşkilati da projeleri uzunboylu incelemiştir. İktisadi bakundan faydalı bulmuştur.

Pakistân Sümerbank'ın seramik sanayinde daha verimli ve daha ucuz malatı girişmek istemesi, bu alanda köprübaşlarının daha önceden tutulmuş olan iki özel teşebbüsçüyü memnun etmemiştir. Bunlar İstanbul'daki Seramik Fabrikasının sahibi Nejat Eczacıbaşı ile Çanakkale'deki Çan Seramik Fabrikasının sahibi İbrahim Bodur'dur. Mevcut iki fabrikadan yıllık kapasiteleri, hem de tevâsi pâniileri tamamlandıktan sonra, yaklaşık 10.000 tondur. Oysa, mevcut yıl,lık seramik ihtiyaci 44.000 ton civarındadır. Sümerbank'ın Enlîk Bankası ile ortaklaşa kuracağı iki yeni fabrika yılda 14.500 ton

istihsa bu açığı kapama çalpacaktır. Fiyatlar da, bu sayıda, şimdiki piyasa fiyatlarının altına düşecek, müstehlik daha iyi kaliteli mal bulmuş olacaktır.

Ama bütün bunlar özel teşebbüsülerin rahatlığı kaçırdığından Samayî Bakanlığının şikayetler yağışına boşalmış, Bakan da «meseleyi tâhkit etmek fizere» müfettişler yollamıştır. Ancak, ortada rüştü, irtilâp gibi bir suç olmadığı için, «özel teşebbüs engel olucu» faaliyetleri bu yoldan önlemek mümkün olamaktadır.

Bakanlık tarafından açılan geçili tâhkitat dosyasının ne sonuc vereceği henüz belli değil. Fakat, asıl önemli olan nokta, Sanayî Bakanı Fethi Çelikbaş'ın zamanen kendi yetki alanına ışını giren ve 3460 sayılı kanunun ruhuna uygun olan «bakanlık kontrol», işleriyle uğraşacak yerde, ufak tefek meseleleri bahane ederek bir Genel Müdürle mücadeleye girişmek istemesidir. Sümerbank hakkında şikayet ve inceleme konusu yapılabilecek noktalar, özel seramikçilerin menfaatleri ve ya Demokrat Parti devrinin hesaplarından ibaret değildir. Mesela, Devlet Planlama Teşkilati, uzun vadeli planın hazırlanması sırasında Sümerbank'ın, faaliyet alanına giren işlerde pek çok gayret gösterilmesinden çok az sayıda proje hazırlanmasından şikayetçi dir. Bakan, eski hesapları karıştırmasına veya özel teşebbüslerin istekleriyle fazla mesgul olacağına, bu yolda yapıcı şekilde bir kontrola girişseydi herhalde daha iyi olurdu.

Bir Dağın Doğurduğu İlhan Seçük

Parlıyacak başında
Saadetin günü
Olacaksan yakında
Milyoner Ford'un eşi

Elinde Türkiye'nin en büyük mecmuasıının geçen haftaki sayısını var. Adı: Hayat.

Bu Hayat'ın arkasında koskocan bir banka.. Bu Hayat'ın arkasında milyonlar, milyonlar, milyonlar.. Bu Hayat'ın arkasında Türkiye'nin ve belki de çok moda bir deyimle Ortadoğunun ve Balkanların en büyük tesisi...

Lüks bir dergi bu Hayat.. Bu Hayat, teknik inançları bakımından memlekette bir tekel kurmuştur.

İşte şimdî, memlekette topum hayatı içinde bu imkânları elinde tutan Hayat dergisine birlikte bir göz atınca davet ediyorum sizleri.. Geliniz beraberce şu sayfaları karıştırın. Otuz iki sayfa iyi eins kişiye basılan seylerin neler olduğu, bu bir karıştırılmış.

Peşinen söyleyelim. Kugbakı bir göz, lemle ilk teşhisini olacaktır: Bu lüks dergide Türkiye'ye ve Türk yaşamına değil, en yarı sayfası dolduracak yazı ve resim yoktur. Bu bol sayfalı dergi, altmış dörtte birini dolduracak kadar bile yer vermemiştir kendi memleketlerine ve garkî esindekî milyonlara has bir marifet.

Ve sonra adı: «Türkiye'nin en büyük mecması».

Türkiye'ye altmış dörtte biri kadar, yer vermeyen Türk dergisi, Türkiye'nin büyük dramunda bir kapayı aralayacak anasını vermektedir bâzılar.. Bir memleket ki sen büyük mecmuası «en çok satan mecmuası» ve en «engin mecmuası» o memleketle otuz iki sayfasının yarısı sayfanın yarısından.. İşte bu gerçek Türkiye'de paramı hangi elliye, ne yolda ve ne makamlarla harcanığımın spiklerini sermektedir aklı erenlere.. Haydi geliniz bu başlangıçtan sonra sayfaları karıştırın!

Kapak: Rank Organizasyonundan bir İngiliz yıldızı namzedi 3, 4, 5. Dünyadan fotoğrafla haberler, 6, 7: Mistadır bir tıpkı solar oltuda kalacak.. 8, 9: Bir Fransız anketi: bayanlar bayanlar, sandal eam gibiyim, dikkat etmemesiniz kırılır, mı.. 10, 11: Henry Ford'un hayatı ve başlığına bîr dörtlü:

• Parlıyacak başında

Saadetin günü

Olacaksan yakında

Milyoner Ford'un eşi..

Devam edelim:

12, 13: Monako' Prensini bağna gelenler.. 15: Hitler'in sağlığını geçirdiği bayayı.. 16, 17: Bir renkli tablo.. 18, 19: Terelim roman, Aşkın üç saatı..

Ve fotoğrafı film hikâyeleri, İngiliz modasından örnekler, yıldız falları, son

ekan Amerikan plakları... Bir sürü abur cubur... İnsan beynini hazırlıksızlığa uğratacak bir sürü saçma...

Sabırınız tâyinmamak için kesmek zorundayım. Tam otuz iki sayfada Türkiye'den tek bir ses ve nefes vermeden, presselerle prenslerin aşk hikâyeleriley, sosphate dedikodularıyla, bir incir çekirdeği doldurmadır, yavru, uyuyucu, afyonlu yazilarla halkın gözüne perde çekmeye çalışın bir yarınun bir sayısı.

Büyük kapitalın elinde en son teknik ve en gözde boyalarla halkın gözlerine mil çeken bir makaj propagandası. Bu derece kalitesiz ve sorumsuz bir yayın, şüphesiz ancak park memleketlerine ve garkî esindekî milyonlara has bir marifet.

İlkde serbest rekabet olmasa için,

bir ülkede libral ekonomi olması için, vatandaşların ekonomik imkânlarından ayınlık littlete faydalananları lazımdır. Siyasi iktidarın işine gelen talepleri keyfine göre karyolası bir ortamda serbest rekabetin ve özel teşebbüsün läfi bile güllütür.

2 - Hayat dergisinin kâğıdı, kâğıdm en pahalı ve en katı olduğu devirde devletin fabrikası olan SEKA'da özel olarak imâl edilmesi bağlandı. Bu kâğıt ikinci hamur kâğıtlardan kilo başına otuz, kırk kuruş da, ha ucusa Hayat dergisine satılmaktaydı. Belki halâ öyle stithmactadır.

Demek ki devlet sana döviz verecek. Yalnız kur farkından bir elde milyonlar kazanacağım bu döviz cebine sokunca...

Sonra devlet sana ucusa kâğıt verecek. Ve sen bu imtiyazları memlekette tekel kurup istekle de özel teşebbüs olacaksın, özel teşebbüsünün şampiyonluğunu ya pacaksun.

Buna özel teşebbüsçülük denmez, alıya iktidarın, iktidarın bir özel şâhs için imtiyazlar sağlanmak yolunda kullanması deniz.

Bununla beraber Hayat dergisi düşük iktidarın bu iyiliklerini unutmamış ve geçmiş devirde sık sık İstanbul'un ikinci Fatih'in rötuşlu fotoğraflarını, İmar hâkemlerinin en göz alici resimlerini, nurlu ufuklar Türkîyesinin parlak manzaralarını sayfalarına geçirerek kendisinden beklenen hizmeti ifa etmiştir. Tabii zaman, şimdiki gibi oteki iki sayfanın altmış dörtte birinâl bu vutana ayırmak unutkanlığını göstermeliyordu.

Yon... afyon... Bu yüzlerin ve fotoğrafların baştan sona afyon... Okuma yazma bilen zaten kâğıt kaçımız? İşte onlar da alfabe ögrencilerinden, alfabe, nün kendi reçetesiley uyuşturmak yollarını arayıp bulmuşuz.

Ellerinde bu memleketin kültür hizmetlerinde ve bu memleketin üzerinde rol oynuyacak büyük kapital bulunanlar, bazı vazifeleri olduğunu bilmeliidiler. Eğer şimdîye kadar, Hayat dergisine yatan yüz milyonlar tırnak ojesi ithâl içinde kullanıla belki de fâkir memlekete de faydalı olurdu. Çünkü kadınlar tırnaklarını boyarken düşündüklerinden çok daha az düşülmek zahmetindeler.

Yatan yüz milyonlar tırnak ojesi ithâl içinde kullanıla belki de fâkir memlekete de faydalı olurdu. Çünkü kadınlar tırnaklarını boyarken düşündüklerinden çok daha az düşülmek zahmetindeler.

Selâhaddin Akyol

reverin teşebbüslerinde verimli ve kârlı bir işlette sahnemiz noktasında toplayabileceğimiz kârlı seferlerdeki genel müdürler arasında anenkli bir çalışma sağlayabilecek her zaman mümkün olamaktadır. Mesele, Sümerbank Genel Müdürü Selâhaddin Akyolun Sanayî Bakanına Fethi Çelikbaş tarafından görevinden uzaklaştırılmak üzere olduğuna dair çıkan haberlerle tekrar gükonusu hâline geldi.

Genel Müdürün aralarında bir olduğu eski denberi bilinmek. Müdür, Bakanın Sümerbank

Kalkınma programı

III - ORTAK CALISMA

Ortaçağ düzenine son

Türk ekonomisi, çok ufak ve verimsiz alle işletmelerine dayanmaktadır. Bu durum, geri kalma bir iktisadi bünyenin sonucudur. Böyle bir iktisadi bünye ise; geleneksel, yeniliklere karşı şüphecilik, az yarım, az istihsal bir lokma bir hırkıya yetinmiş ve kalkınmaya karşı isteksizlik demektir.

Hızlı kalkınmaya geçiş, geri iktisadi bünyenin değiştirmesini, iptidai aile işletmelerinin yerini, terakkiye açık modern işletmelerin almasını gerektirecektir.

Once ziraat üzerinde duralım. Elde mevcut son rakamla göre (1952 Ziraat Anketi), işletmelerin yüzde 84'ün geneli, 100 dekanatı küçüktür. 1-20 dekar genişliğindedeki işletmeler ise, bütün işletmeler sayısının yüzde 30'sunu bulmaktadır. Ziraat Yüksek Mühendisleri Odasının hazırladığı «Toprak Reformu» adlı incelemede de belirtildiği üzere, «Bu bütünlükte olan işletmelerin bahçe işletmeleri mistesne, normal bir işletme denmez. Bunların sahiplerini toprakları arasında müttalâ etmek lâzımdır. Bu büyük, hâkîti işletmelerin birleştirilerek tasfiye edilmesi daha doğru olur.»

Mesle bu kadarla da bilmemektedir. Çok ufak işletmeler, tek bir tarla da değil, birbirinden uzak, dağınık arazi parçalarından teşekkîl etmektedir. Bütün çiftçi ailelerinin hemen beşte ikisi, ısladığı araziye 7 veya daha fazla parça hâlinde sahiptir. Ortalama olarak her birine, 12 parça düşmektedir. Geriye kalan beşte üç silinen ısladığı araziler de, 1-5 parça hâlindedir.

Bu açrı bölünmenin, mahzurları ortadadır. Dağınık ufak işletme, modern istihsal metodlarının dışında kalmağı mahkûmdur. Düşük hayat seviyesi, istihsalı artırma güçlüğüyle de birleşince, işletme sahiplerinin, her türlü ilerleme arzusunu ve imkânını ortadan kaldırılmaktadır.

Diger tarfstan, ufak çiftçilerin yanı sıra, büyük arazi sahibi toprak ağaları mevcuttur. Toprak aysları, çiftçinin siyasi ve iktisadi bakımından istismarına dayanan ortaçağ kahnilâridir. Ekseriyet, kapabî sehirde oturan ve toprakları figlenmemiş ağaclar, kötü işletmecilerdir. Çiftçiyi, topraklığı ihmale sevkeden yarıcılık ve ortakçılık mülkeseleri de bu durumun sonucudur.

Ayrıca, Hükümet ve vatandaş kütüpleri arasında mutavassit rolünü oynayan ağaclar, demokrasının yerlesmesini, halkın idaresinin gerçeklegmesini güçlestiren büyük bir engeldir. Siyasi partilerde ve parlamentoda önemli bir kuvvetle sahip olan ağaclar, diğer muhafazakâr kuvvetle de birleşerek, zaruri reformları önlemektedir.

O halde, Türk ziraatına, dolayısıyla Türk toplumuna hizmet yolunu aramak için çözülmeli gerekli temel meselelerden birini, toprak ağalarının bir sosyal kuvvet olarak tasfiye ve ufak işletmelerin birleştirilmesi teşkil etmektedir.

Istihsal kooperatifleri

Care, kooperatifçiliktir. Ağanın ve dağınık ufak işletmelerin yerini, istihsal kooperatifleri almaktır.

Ciftçî, toprağını bir arada işletmedikçe, çeşitli istihsal ağaclarını ortak kullanmaya alışmadıkça, Türk ziraatının ciddî bir hamle yapması ve köyün gehresinin deşîmesi çok zayıf bir ihtiyâmidir. Ancak ortak çalışma ve ortak istihsal, dağınık araziyi kolayca birleştirmemeyi, modern istihsal tekniklerinden faydalansmayı mutavassitlerin elinden kurtarmayı sağlayacak, iş gücünü teşkilâtlandırmak ve dağınma ruhunu uyandıracak, köylüler okul, su, yol, sağlık ve kültür ihtiyaçlarını karşılama imkânını hazırlayacaktır. Kooperatif bundan başka, plâncılar elverişli bir kalkınma aracına kavuşturacak, ziraatin, sanayileşmenin anbarı, bankası ve iş gücü kaynağı haline gelmesi için gerekli şartları yaratacaktır.

Memleketimizde istihsal kooperatifleri, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gösterilen gayretlere rağmen, bir türlü gelişmemiştir. Ancak, Türkiye Seker Fabrikaları A.S. çalışmalarıyla pınar ekicileri arasında istihsal kooperatiflerine rastlamaktadır. Buna karşılık, Tarım Satış ve Kredi Kooperatifleri kusursuz bir başarı sağlamıştır.

Demek oluyor ki, istihsal kooperatifleri davası, memleketimiz için yeni bir meseledir.

Başarı yolu

Üyeler arasındaki iş birliğinin gelişme derecesine göre, istihsal kooperatifleri çok çeşitli olabilir. En basit şekilde, istihsal vasıtalarının, önceden tespit edilen işlerde muvakkat bir zaman için ortak kullanılması düşünülebilir. Bu tip iş birliğinde, toprak dahil bütün istihsal vasıtalarının ortak çalışmasının doğunda sahipleri, istedikleri gibi kullanınsın. Ortak işlerden sağlanan kârlar, tıkaferin, toprak, iş gücü, hayvan v.s. bakımından istiraklerine göre, paylaştırılır.

Bu, çok gerçek bir iş birliği şeklidir. Ancak, çiftçileri ortak çalışmaya alınsın, bir hazırlık sefâhi olarak faydalı sayılabilir.

Doğan Avcioğlu

Biraz daha ileri bir seviyede, toprakların bir araya getirilerek, devamlı şekilde ortak işlenmesi, fakat diğer istihsal vasıtalarını üyelerin serbestçe kullanması düşünülebilir. Kârlar, birinci tip iş birliğinde olduğu gibi, paylaşılr.

Bu tip kooperatif, toprakların rasyonel bir tarzda kullanılması imkânım getirmektedir. Hâlde değilse bağlangıçta, yeni tesisler kurmaya lüzum olmadığı için, çok az bir yarımına, topraklardan en elverişli şekilde faydalansılabilir.

Daha ileri bir seviyede, bütün istihsal vasıtalarının, de bir dayanma zihniyetine ihtiyaç gösteren ve üçüncü tip te, üyelerin toprak, iş gücü, hayvan v.s. bakımından getirdikleri hisseye göre veya sadece galismeye ortakları ölçüde, kârların paylaştırılması mümkünindür.

Gerçek anlamda istihsal kooperatiflerini, çok gelişmiş bir dayanma zihniyetine ihtiyaç gösteren bu üçüncü tip kooperatif teşkil etmektedir.

Istihsal Kooperatifleri nasıl gerçekleştirilecektir? Sıradıye kadar bu yolda hiç bir başarı sağlanamaması, kooperatiflerin kendiliğinden kurulamayacağın açıkça göstermektedir. Bununla beraber, zora başvurarak ta anla tâvsiye edilecek bir yol değildir. Yapılaşık iş, devlet elindeki her türlü ikna vasıtmasını kullanarak, çiftçilere ortak galismanın faydalarnını anlatmaktadır.

Bu bakımından, devlet çok kuvvetli ikna vasıtalarına sahiptir. Bir defa, devlet elindeki topraklar ve ağaların kamulaştırma arazisi, kooperatif halinde bir araya gelmek şartıyla, çiftçilere devredilebilir. Toprak istihsal çalışmalarından, zuluma imkânlarından faydalansın, kooperatif kurma şartına bağlanabilir. Kooperatiflere, daha fazla kredi, daha fazla tohumluk, gübre ve çeşitli istihsal vasıtaları ucuz fiyatla sağlanabilir. Kooperatif katulan çiftçilere borçları affedilebilir. Teknik yardım başta olmak üzere daha bir sürü teşvik vasıtasma başvurulabilir.

Göründüğü gibi, devlet istediği takdirde, çiftçilere ikna etmek zor olmaysacaktır. Yeter ki, devlet istesin. Fakat devamlı başarı, kooperatif girdiği takdirde çiftçilerin, ferdi istihsal sezonlara nazaran, daha fazla istihsal yapılmasını ve daha fazla kazanımanın sağlanmasına bağlıdır. Kooperatif hareketinin akibetini bu tayin edecek, anıck istihsal ve kazanç üstünlüğü, çiftçilere müstererek gelismeş gececektir.

Istihsal kooperatifleri, ilk sahada köy ölçüsünde düşünülmeliidir. Hatâ kâye dinamik bir iş çiftçinin bir araya getirilmesi bile iyi bir bağlangıç sayılabilir. Dinamik çiftçilere sağlanan avantajlar ve onların refah seviyesindeki artışı, iyi bir propaganda ve organizasyona desteklenirse, bütün köyün kooperatifte toplanması mümkün olabilir. Böylece, kooperatif, köyün kalkınma merkezi haline getirebilir. Kantını, gocuk bahçesi, dinlenme yeri toplantı salonu ve kütüphanesyle kooperatif, köyü hızla çağdaş uygarlık seviyesine ulaşırabilir. İstihsal faaliyetlerinin yavaşı olduğu aylarda, kooperatifin çalışma ekipleri, devletin de

yardımıyla, köyün, yol, su, okul; ağaçlandırma işlerini kolayca görebilecekler. Bugün «angarya» usulü diye feryad edilen ve devletten beklenen işler hiç bir szâltuya yol açmadan rasyonal şekilde çözülebilir.

Daha ileri bir sahada, bir kaç köyü kapsayan istihsal kooperatifleri düşünülebilir. Bu kooperatiflerin çerçevesinde, böyle kalkınmasının gelişmelerin girişilebilir. Bugün boş bir edebiyat olmaktan öteye gitmeyen köylerin birleşmesi meselesi, istihsal vasıtalarının bir araya getirilmesi sayesinde, rahatça gerçekleştirilebilir.

Plânlama ve kalkınma bakımından, teknisyene ve mühasebeciye sahip olan kooperatiflerde, modern istihsal tekniklerinin kullanılması, istihsalin istenilen istikametlerde sevkî ve artan ziraat istihsalin kaçakçılık olmadan vergilendirilmesi sağlanabilir. Kooperatiflerin doğrudan doğruya veya Satış Kooperatifleri vasıtasyile, istihsalin müstehlike ulaşması, istismacı mutavassitlerin ortadan kalkmasının yol açarak, çiftçilere eskisinden daha yüksek fiyatla mal satmasına, müstehlikin ise eskisinden daha ucuz fiyatla mal almasına imkân verebilir.

Devlet çiftlikleri

Istihsal Kooperatiflerinin başarısı, geniş ölçüde devletin organizasyon kontusunda göstereceği gayretlere bağlıdır. İyi yetiştirilmiş, köylü psikolojisinden受益ian ve liderlik kabiliyetlerine sahip teknisyenlere kavuşturulmadıkça, gerekli istihsal vasıtaları sağlanamadıkça ve uygun bir kontrol sistemi kurulmadıkça, Kooperatiflerin beklenen başarılarla ulaşması, kolay kolay gerçekleştirilecektir. Bütün derterimizin gözülmüşünde olduğu gibi, Kooperatifçiliğin gelişmesinde de, temel meseleyi, devletin bugündünden çok farklı bir zihniyetle yeni baştan teşkilatlaması, teşkil etmektedir. Bu meseleyi, ileriki yazılarda, geniş şekilde ele alacağız. Burada sadece, devlet çiftlikleri hakkında bir kaç söz söylemek istiyoruz.

Kapaklı bir zihniyete, bürokrasiye, bağıboz ve müşrif çalışma şekillerine rağmen, Ziraat Yüksek Mühendisleri Odasının bahis konusu'étüdünde belirtildiği fizere, Devlet çiftlikleri, memleketimizde, «en iyi kurulmuş ve organize edilmiş işletmelere».

Devlet çiftlikleri, modern işletmeciliğin yerleşmesi bakımından kooperatiflere örnek olabilir ve onlara çeşitli teknik yardım sağlayabilir. Bu sebeple devlet çiftliklerinin muhafazası ve sayısının artırılması lüzumudur. Ayrıca, modern istihsal vasıtalarının rasyonel şekilde kullanılması için devletin bölge makina, tamir ve bakım istasyonları kurması gereklidir. Ziraatın, ucuz fiyatla ve krediyle modern işletme araçlarına kavuşması, tamir ve bakım imkânlarının sağlanması, teknisyen yetiştirmesini bu sayede gerçekleştirilebilecektir. Memleket sâthunda yaygın bir teşkilâta sahip bulunan Ziraat Donanım Kurumu, az maaşla bu yola yönlendirilir.

Makina istasyonları, iktisadi faaliyetlerinin yanı sıra, Kooperatiflerin idaresine, istihsal faaliyetine ve taahhütlerin ifâsına nizâret ederek faydalı bir rol oynayabilir. Şehre göçetmeye kararlı genç ziraat işçileri şerefe gitmeden önce, istasyonlarda, sınıf çalışma stajı geçirebilirler.

Tehlike

Istihsal Kooperatiflerinin yaratacağı önemli bir meşale, fazla iş gücüne açığa çıkması olacaktır. Bilindiği gibi ziraatte, 3 milyon civarında tahmin edilen gizli işsiz, yanı istihsal artışına pek fazla faydası dokunmayan iş gücü mevcuttur. Onların ziraatten çekilmesi, istihsal seviyesinde önemli biralsa sebeb olmayacağı.

Istihsal kooperatifleri, çalışma metodlarını ihâderek, bu gizli işsizliğin açığa çıkmasına yol açacaktır. Bu insanların, ziraat işi faaliyetlerde iş saflasnamazsa, bunun yaratıcı sosyal mahzurlar kolayca tahmin edilebilir. Sermaye ve teknisyen kâğıdı ise ziraat işi alanlarında, özellikle sanayide gizli işsizliğin tamamen massedilmesine imkân vermektedir. Bu sebeple, bazı iktisatçılar, Niifus fazlası bulunan ve bu fazla niifus sanayı alanında kullanınsa yeter sayıda teknisyene ve sermayeye sahip olmayan memleketlerin, istihsal kooperatifleri yolu ile ziraatte büyük ve rasyonel işlerini gerçekleştirmesini tehdit etmektedir. Tehlike giddidir. Hâle kooperatifler, hektar başına istihsalı artırmağa başarı sağlayamadığı mîdîde, bu itiraz tamamıyla yerindeinde. Bu takdirde, hem ziraat işi istiklâde, sanayileşme için gerekli artış gerçekleştirilemeyecek, hem de ziraat işi faaliyetlerde tamamı kullanılamayan bir işsiz kütlesi, çeşitli sosyal mahzurları birlikte, ortaya çıkaracaktır. O halde hektar başına verimin mutlaka yükseltilmesi ve biraz da bu sayede, çok hızlı bir sanayileşme hareketine girişilmesi, ziraat bünye değişikliğinin başarıyla yürütülebilmesi için zarurîdir. Buna beraber, apâlia çakan niifus fazlasının tamamının ziraat işi faaliyetlerde kullanılmaması — bu yolda ne kadar gayret gösterilirse gösterilsin — mümkün olamayacak, itil iş gizlisinden faydalansılmak için, yeni yollar bulunmak gerekecektir.

Gelecek yazda, bu meseleyi inceliyeceğiz.

YÖN, 21 MART 1962

Şehre gidiş eden tarım işçileri

Açkalmamak için! Bugdayımızın ve toprağımızın hikâyesi

Şevket S. Aydemir

Aşağıda Amerika ile yeni bir buğday anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Amerika bize 400 bin ton daha buğday verecektir. Bu surette ve geçen Temmuz ayından beri Amerikan'dan alınmak üzere buğday miktarı 1.400.000 tonu bulacaktır. Doğu Anadolu'daki külük dolayısıyla bize verilen 80 bin ton buğday ise yekün düşündür. Amerikan'dan sağlanan bu, 700 bin tonu şimdiden kadar memleketimize ulaşmıştır. Artan parti parti gelmektedir. Bir yıllık ihtiyacımızın 150 ithal etmektedir. Bir yıllık buğday miktarı ise 1.600 ton on yıllık buğday istihsal ortalamamızın yüzde 29 ve 1960 yılı buğday istihsalimizde yüzde 17'si kadardır.

Demek ki memleketimiz şimdiden, yıllık ekmeklik buğday istihsalının, son on yıllık ortalamaya göre beşte birini 1960 ortalamasına göre de altında birden fazlasını dışarıdan almak konusunda kalmıştır. O halde, bir ziraat memleketi olan Türkiye, acaba kendi ekmekğini dışarıdan tedarik zorunda kalır mı buğday ithalatını ilke haline mi getirmektedir? Bu konu peki durumu aydınlatmak için işi yılların ve rakamların akışı içinde inceleyelim:

Evvellâ günler belirtelim; Bütün Türkiye toprakları, yüzölçümü 77.888.000 hektar (1 hektar = 10 bin metrekare) yahut 10 yeni dönüm olarak hesaplanmaktadır. Bu topraklar 13 milyon hektarı ülkenin getirmeyen topraklar, 36 milyon hektarı orman ve omanın yerler, 29 milyonu da suزار, çayırlar olarak teklerdir. Geriye kalan kısmın zeytinlikler (550 bin hektar) bağılar (700 bin hektar), bahçeler, meyve ağaçları ve nihayet ekilen ve işlenen topraklar olarak toplanır. Şimdi biz işlenen saha ve dolayısıyla buğday üretimi ve onun gelişmesini görelim. Ancak ekilen ve işlenen saha deyince bir noktayı da hesaba katmak lâzımdır. Toprak her yıl ekilmez. Bir yıl ekilen toprak, hale koyulurken en az bir sene boş bırakılarak dinlendirilir. Bu da nadis diyoruz. Onun için kıyaslamaya bunu da katmak lâzımdır. O zaman şu rakamları buluruz:

TÜRKİYEDE HUBUBAT VE BUGDAY EKİM SAHASI

HAREKETİ

Hububat sahası (Bin hektar)		Buğday sahası	
Yıllar	Ekili	Nadas	Ekili
1950	9.500	4.700	4.500
1952	11.700	5.600	5.400
1954	13.200	6.500	6.500
1956	14.500	7.500	7.350
1958	14.700	8.500	7.500
1960	15.300	7.500	7.700

Demek ki 1950-1960 arasında işlenen topraklar durumunu artırmış, hatta on yıl içinde aşağı yukarı bir madsızlık gösteren bir artış göstermiştir. Halbuki ondan evvelki on yıl içinde, yani 1940-1950 arasında artış görülmemektedir:

Yıllar	Ekilen saha	Nadas	Buğday sahası
1940	3.500	4.500	4.400
1942	5.500	4.500	4.400
1944	8.000	4.700	3.750
1946	8.400	4.800	3.800
1948	9.100	4.400	4.500
1950	9.500	4.500	4.500

Demek ki ekilen topraklarda artış hareketi 1950 den sonra başlamış ve birden yükselmıştır. Nitelik bunun diğer belirtileri de var. Mesela ziraat traktör sayısının ve traktörle işlenen topraklar da artmıştır:

İSLENEN TOPRAKLARDA TRAKTOR TATBİKATI			
Yıllar	Traktör adedi	Traktörle işlenen yer	İşlenen yer
1940	1.160	80.000	hektar
1950	16.000	1.250.000	-
1955	37.740	3.000.000	-
1960	42.136	3.160.000	-

Bu kıyaslamayı tamamlarken 1950 de 39 milyon hektar ekili sahalar ve meraların 1960 ta 28 milyona indiği, yanı şurda ve meralardan da dörtte birinin açılıp sürüllerle işlenen topraklara katıldığı da kaydetmeliyiz.

Pekişti, bu gelişmelerin sonu ne oldu? Olan şudur: Ekili sahaların genişlemesi ve çayırlarla meralardan daha dörtte birinin ekili sahalarına haline getirilmesi sonunda hububat ve arada buğday istihsalı arttı. Fakat bu arada, yeni topraklar açılmış ve traktörler de toprağa daha geniş ölçekte tutulmuş dolayısıyla, az çok bir verim artışı görülmekle beraber, ziraatta sulama ve gübre tatlık edilmediği ve diğer teknik kılavuzlarda sebepleri ile randumanda, yeni top-

raktan alınan ve hektar başına düşen mahlukte önemli bir artış görülmeli. Bu açığı su rakamlardan izleyelim (Hububat denince buğday, arpa, çavdar, pıngi, mısır gibi tanımları anlıyoruz):

HUBUBAT VE O MEYANDA BUGDAY

İSTİHSAL İLE HEKTAR BAŞINA VERİM

Hububat		Buğday		
Yıllar	(Bin ton)	(kilo)	(Bin ton)	(kilo)
1950	10.700	942	3.500	864
1952	14.343	1.240	6.500	1.194
1954	12.423	845	4.900	765
1956	14.600	955	6.400	872
1958	14.000	1.200	8.550	1.174
1960	13.200	1.170	8.450	1.097

Bu rakamların ifadesi şudur: Hububat ve o arada buğday istihsalı 1950-1960 arasında artmış faktı hektar başına hasılada, yeni topraklarda işe alınmasına, ziraatta kumen makinaların tatbikine rağmen esaslı bir değişiklik olmamışlığı ığın istikrarlı bir gelişme kaydedilmemiştir.

O halde meselenin özüne gelelim. Bu mesele şudur: Türkmenin hububat ve o meyanda buğday istihsalı kendi yiyecek ihtiyacına yetiyor mu yeteniyor mu? İleride Türkiye bir ekmeğin sıkıntısı karşısında kalacak mı, kalmayıcaz mı?

Bu soruları cevaplandırmaya çalışalım:

Evvellâ şunu kaydedelim ki Türkiye, Osmanlı devletinin son yıllarda ve Cumhuriyetin ilk yıllarda da, İstanbul ve bazı büyük şehirlerin ekmeklik ihtiyacını doğrudan alıyordu. Ama bunda demiryollarının azlığı, yolların yokluğu da maliyet olmustur. Fakat Cumhuriyet, daha ilk yıllarda itibaren buğday istihkâmi fikrini ortaya atmış ve un, şeker ve pamuklu dokumalar gibi iş esası istihkâm ve istihâlat maddesinin memlekette sağlanmasını amaçlı «Üç beş yıldız» formülü ile üretilmiş ve Un-buğday'da buna sâr'atle muvaffak olmuştur. Nitekim, 1943 te 16 bin ve 1948 de 9 bin tonluk ehemmiyetli ithal rakamları bir tarafa bırakılmış Türkiye kendi yaşı ile kavrulmuştur. Fakat 1950'den sonra hem ithalat, hem ihracatta büyük açılamalar olmuş ve netice olarak ithalat hareketi genişleyerek, Türkmenin kendi buğday ihtiyacını kendi topraklarından karşılayıp karşılamayacağı meselesi bir millî endişe halinde bir hâlmistir. Aşağıdaki rakamlar bu hareketleri değerlendirmektedirler:

TÜRKİYE'DE HUBUBAT İTHALÂT VE İHRACATI (TON)

İthâlat	Hububat	İhracat	
		Bu arada buğday	Hububat
1950	153.000	145.000	-
1951	103.000	96.000	-
1954	6.000	6.000	1.458.000
1955	479.000	250.000 (ofis)	265.000
1956	253.000	248.000	-
1957	736.000	588.000	-
1958	295.000	254.000	-
1959	-	-	822.000

1960-61 1.480.000 (Temmuz 1961 den itibaren ofislerin Amerika ile anlaşması)

Bu rakamlara bakarak 1950-1952 devresini bir dalgalandırmış ve geliş devresi olarak sınamak yerinde olur. Yani bu devrede Türkiye iyi yıllarda buğday satmak, fena yıllarda buğday almak suretiyle günün etmiş, fakat gelecek yılın işin ve aşağıdaki sebeple karanlık ihtimaleri önlümsüzde belirtmiştir:

— Türkiye'de yeniden hububat ziraatına sağlanabilecek topraklar son sınırlarına varmış gibidir.

— Hattâ ekim alanının 1950-60 arasındaki genişlemesinde, korunması gereken bir kısım gayrı ve meralar da ekilemeye hayvançılık taziyik edilmişdir ve ekilen bir kısımın yeniden meraya ve gayira tahsisî lâzım gelmektedir.

— 1950-60 arasında birden yoğun traktörlerin hemşerî kırıcı ziraata tatbiki, bir çok yerlerde toprağı yormuş ve toprağın sellere ve rüzgarlarla akmasını (erozyon) kolaylaştırmıştır.

— Nihayet en mühim olasılık da nüfus yüksek bir artış göstermiş ve bu suretle Türk toprağının ekmeklik hububatı ve bu arada buğday Türk halkına yetmez olmuştur.

Ekilebilecek toprakların son sınırlarına varlığı, randımanın artması, buna mukabil nüfusun her yıl yüzde 3 gibi yüksek bir nispetle yılda 800 bin kadar çoğalması, TürkİYE için beslenme problemini ön planda önemli bir dava

haline getirmiştir. Bunu belirtmek için, ekilen toprakların genişleme ümidi olmasının karşılıkta nüfusun nadir kabartılmış olduğu aşağıdaki rakamlardan görülebiliriz:

TÜRKİYE'DE NÜFUS ARTIŞI HAREKETİ

Yıllar	Nüfus miktarı	Nüfus kesefeti
1927	13.648.270	18
1935	16.158.818	21
1940	17.520.950	23
1945	18.790.174	23.5
1950	20.947.188	27
1955	24.864.763	31
1960	27.810.900	36.3

Bu artış hızına göre hesaplanırsa demek ki biz Cumhuriyet devrinde gireken ancak 12.500.000 kişi idik. Şimdi 30.000.000 olmak istikametindeyiz. Bu artış sonunda ise en az 60.000.000 olmamız lâzım. 1927 de memleketimizde kilometre kare başına ancak 18 kişi düşerken 1960 ta bu yoğunluk 36.3 olmuştur. Asırın sonunda bu ortalamada en az 70 kişi olacaktı. Bundan başka, millî alıksızlıklarımız dolayısıyle biz Türklerin, bütün dünyada, nüfus başına en çok hububat istihkâk eden, yani en çok ekmeğin yiyen memleketlerden biri olduğumuzu ayrıca kaydetmeliyiz. Mesela İsviç, Norveç, Batı Almanya gibi memleketlerde şehir halinde ortalamada sadece 8 kilo ekmeğin istihkâk ettiği halde bu miktar Türkiye'de şehirlerde 16 kilodur. Köyde bu miktar 40 kiloya kadar çıkar.

O halde, topraklarımız artmadığını, toprak verimiz artmadığını, ziraat teknigimiz gelişmediğini, nüfusumuz ise çok artmadığını, hele şehirlerdeki müstehlik nüfus durmadan yoğunlaşmasına göre bizde isteri için bir ekmeğin külüğü mukadder görerek tehlîke gerekliyor demektir. Fakat zaten lâzımlı bir ekmeğin sahibi küt bir memleket olan Türkmenin yılın bir buğday alımı olarak kalması da mümkün değildir. Hele şimdiki gibi, Türkiye'ye buğday tâtarakla, sonra da bu borçları hâflaslayarak Türkiye'ye teberî şeklinde bir Amerikan yardımına elbet ki kıymete kadar kadar devam etmez. O halde ne yapmalıyız? Yapılacak şey, elbetki ki

Çukurova'da Tarım İşçilerinin hayatı

«Sabah işçiyi erken kaldırıp tarlaya göndermek için bazı işverenlerin ezanı vaktinden önce okuttugu, müezzinin vakti gelince minareye ikinci defa çıktığı Çukurova'da sık sık anlatılır.»

Çukurova tarım işçilerinin durumunu inceleyen ilgi çekici raporunda, İş ve İşçi Bulma Kurumu Plâşman Şubesi Müdürü Dr. İsmail Arıkan böyle diyor.

Türk - İş Eğitim Müdürü Sina Pamukçu'nun bu rapordan faydalananarak hazırladığı ve geçen sayımda yayınlanan «Utanç Bölgesi» başlıklı yazı da çeşitli çevrelerde büyük ilgi uyandırdı.

Devlet merkezinde ve Bakanlıklar düzeyinde de ola takım teşebbüslerle, tedbirlerle doğru gidildiği belirli işaretler var.

Yüzyıllardır sürüp giden dramatik bir oyunun yeni bir olaymış gibi birdenbire yüze cıkmasına hem şaştırmış, hem de sevindigimizi burada belirtmek

isteriz. Tarım işçileri raporu denilen ve çiçeği burunda hareketlere, demeçlere yol açan resmi belgeden çok önceleri, çeşitli aydın çevrelerde ve büyük sayıda yayın organlarında Çukurova Tarım işçilerinin korkunç hayat şartları ele alınmış, carelere doğru gidilmemekle beraber konu ve durum bütün çıplaklıgilie ortaya konulmuştu. Bugün şahidi olduğumuz uyanma ve uyarma hareketinin o eski inceleme ve doğruluğu acı izlenimlerden kalma bir süre ürünü olduğuna hükmedebiliriz. Meselenin taşıdığı pek büyük ve adeta korkunç niteliğe binaen bu yazımızın orta sayfalarını Çukurova Tarım işçilerinin hayatına ayırdık. İlk günlerden bu yana konu Üzerine yayınlanmış yazıların ve ortaya çıkarılmış etüplerin hemen hemen tümünü özetleyip bir araya getiren yazımızın okuyucuları tam bir bilgiye ve kanya götüreceğini umuyoruz.

Çukurovada tarım işçi ihtiyacı

Cukurova'da pamuk ekip toplanmağa başlandığı günlerden bu yana, her yıl, içinde bulunduğumuz mevsimde aşağı yukarı 50-60 bin çapa işçiine ihtiyaç duyulur. Pamuk tarlasındaki diziler arası yabançı otlardan temizlemek ve üç, dört ay sükr bir surette çahırtılmak üzere hizmete koşulan bu büyük ırgat kalabalığının toplanması, işyerlerine ulaştırılması; gündeliklerinin belirlenmesi, beslenmesi, yatarılıp kaldırılması yöntemleri, yerine pamuk dikili toplanmağa başlandığı tarihlerden bu tarafta, Ortaç anlayışına uygun, ama kesin surette belirli düzenlere bağlanmıştır. Bu düzeni değiştirmek için Osmanlı devletince dahi bazı tedbirler alınmasına ve bazı teşebbüslerle geçilmesine çahırtılmış ise de yüzyılların usulde ve uygulanan rejimde en küçük bir değişiklik ve yenilik yapılmış mümkün olmamıştır.

Cukurova'da çapa işe çalışanlar yalnız çevredeki Hatay, Niğde, Mardin, Gaziantep; Urfa illerinden dehil çok daha uzaklardan, Sivas, Erzincan, Adiyaman doyayılarından; dahası; Karadeniz kıyılarından süküllük gelirler. Büyük kalabalıkların coğunlukla her yıl bu işe devam eden kişilerden ve horantalardan meydana geldiği az topraklı ya da topraksız kafa bağıh olmakla beraber nisbeten boş bir mevsimde yararlanarak biraz para yapmak üzere harekete geçen varlıkhez unsurları da ihtiyac ettiği görüllür. Bu büyük işçi gücünün başlıca özellikleri söyledir:

a — Yekuna yakın birliği, son derece yoklu, karanlıklar içinde hayat süren, doğduyu çevre ile Çukurova topraklarından başka dünyası olmayan insanlardan meydana gelir. Coğu kez, hele uzaklardan gelenler, tozlu yollarda yayan yapıldak, sırtlarında heybe, torba; çul; çaputları, kadınların kucaklarında ya da karnlarında bebekleri, onde erkekler, arkada cocuklar; en geride de anneler dizili olarak, yollara döküllerler. Pek coğunun yüzecek ekmeği dahi olmadıkları tecrübe ile mürşüvetlerinden emin oldukları köylere uğriya uğriya, kapıları çalıp ekmek dilene dilene yollarına devam ederler.

b — Coğunun ana, baba, çocuklardan mirekkep horanta topluluklarına, aynı köyden himş akraba birliklerine, hiç değilse köy, oba, çevre yakınına bağlı oldukları ve yol boyunda dahi öbek öbek, sanki dağlımaktan ve kaybolmaktan koruyorlarmış gibi kümeler halinde yüreklerini ölüttür. Sivas, Kovaçlı, Niğde, U-

luçlu ve Pozantı yollarında, bulut gibi toz kaldırılan kafileleri görmüş olanlarım bu müşahadeye yabancı çıkmayıcaklardır.

Nisan ayının başlarına doğru iş yerine varmak için iki ay öncesinden, kiş ortalarında yola koynan ırgat kafilelerine rastlanmıştır. Hem de sık sık.

c — Biraz sonra açıkhyacağımız iş araçları, iş müteahhitleri, yerli deyimle «Elçi»lerin veya adamlarının direktifi altında, onlardan kişi alındıları ödünc para sayesinde bir takım kırk kişilik vagonlardan, fırsat elverirse kaçak olarak hayvan vagonlarından, ayağıüstü oniki saat yolculuk etmeye dayanabilecek olanlar da kamyonlardan yararlanırlar da bü-

yük kalabalık yaya olarak Çukurova yolunu tutar. Bu yüzden bir bölge yolda hastalar; bir kısmı tarlaya vardığı sira yatap bir daha doğrulamaz; kadın yolda ya da tarla doğrur; çocukların sıtmadan kırılır; kısacası, yurtlarından çıktıktarı sıra tuttukları rakamla döndükleri sıra tuttukları sayı epeyce fark gösterir.

Çalışma koşulları

Konumuz üzerinde ilk ciddi etüdü meydana getirmiş ve Adana'da vali bulunduğu sırada, 1925 yılında, «Adana Ziraat Amelesiz adlı küçük eseri yayımlamış olan Hilmi Uran, Çukurova çapa ırgadının sabahleyin

Adana çerçevesinde dolan tarım işçileri

ise başlama biçimini şöyle anlatır: «...le, sabahın mahmurlukları içinde ve böyle seslerine karışan çiftlik tutmalasına vayefâ-yi ikazi arasında, gündüzün günlerini bütünü bir gece üzerinde yüzlerini dövdükleri hasırlarını terkederek kısa devam eden bir iş hazırlığını ve kapaklarının yapsıklığını gidermesi ibaret sabah fuvaletini müteakip tarla lunu tutar. Tulu-u şems ile birlikte başlamış bulunur.» Samanlıklarla, larda, odunlu ve kömürük aralarında, çoğu kez açık havada, çaputlar ya da şırınlıklar, dasları, toprak üstünde gece birkaç saatlik gece, Çukurova'nın bilindiği sa o mevsimde bulut kümeleri gibi yelp çevreyi saran sıvrisinek ve böcekleri yüzünden zaten uykuluktan mis, işkense hafını almıştır. İşbaşıları ele ya da adamlarının çalışma süresi, elden geldiği kadar uzatmak için saatlerine, sabah ezamı vaktinden erkene, kutup çoğu namaz kılan ırgatları vaknamaza ve arkasından da işe sırmek oyulara baş vurdukları sık görülür. miser-yirmibeşer kişilik diziler haline gündeşin ilk işıklarıyle başlıyan kavurucu sıcaklığında, çoğu günler hiz dinlenen esen sam yellerine karşı, aşarı bir saat dininen işçi, günde üç nöbet, «Juk» dedikleri, biri 45, ikisi 15'er dakika dinlenme aralarında hemen olduğu re çöker, sırtüstü serilir ve derhal işe Dössa soluğu uzun olanı da, kisaları birkaç lokma yemek içindir. İşveren gündelik kişi, bedava sağlananın tarla bir gelenek olan yemek, sabahları keş ununu aşık kara bir somun, kuşruk ya bir somunla bulgur ya da yarma pidesi (yaşsız), öğleden sonra gene birer karpı somunla birer tas suyu ayran ya da tırmalı hoşaf, peynir, zeytin, pekmez; akşam vakti de gene bir somun ve buğday karnasından meydana gelir. Dikkat edilecek çapa ırgadının çalışma gecesi, kara somunla dayanmaktadır.

İşçinin sık sık abdeste gitmesi, doğası, hastalanması, kadınların belirli saatleri ortaya vurmazı Elçi'nin işine engel olur. Bu çeşit sakincalar gösteren kişi hem de horantalıları ile birlikte, gelecekte de şudur ki, her hafta somda Çarsamba aksamı toplanan kurul,

Gündelikler

Cukurova işçiinin gündeligi, yaş ve iş gücü, arz ve talep konusundaki etkisi altında olmakta birkaç daha ileri biçimde, işlenen yan toprak ağasının çırakına yararına uygun biçimde doğar. (Üzüm komisyonu) adı altında Vali'nin başında Çiftçiler birliğinden 1. Çiftçi ona neinden 1. Teknik Tarım Müdürlüğü 1. Elçilerden 1. ve Tarım İşçileri Sendiandan 1 kişinin katılımasıyla kurulan organ, teşekkürli tarzından da açıkça laşılaçılık gibi, İşveren temsilcilerinin güvenliği tuttukları bir teşkilatdır. Dikkate değer yan da şudur ki, her hafta somda Çarsamba aksamı toplanan kurul,

ÜSTAV

Çapa işlerinde en çok kadınlar çalışır

(Fotograf: Fikret Otyay)

(Fotograf: Fikret Otayam)

Ame... ten iş haftasına ait ücreti kararlaştırır. Böylece iççinin çalışırken alacağı parayı bilmediği, çalışmamak ya da başka yerde iş araması imkânlarından yoksun bırakıldığı açıklar. (Hafta sonu) deyimi şunu belirtmek icerdir: *Cok eski günlerden kalma bir gelenek gereği, Çukurova tarım işlerinde hafta tatili Çarşamba günü öğleden sonra başlar, Perşembe günü akşamüstü biter. Bu asırlık geleneğin, İslamlı tatil günü olan Cuma günü toprak işçilerinin sokakları dojlurup tıkmaması nâmına dayandığı düşünülebilir.*

İşçiler düzeyine gelince: İş ve İşçi Bulma Kurumu'na düzenlenmiş bir raporla tipik bir ücret Komisyonu kararına göre (2.7.1958 günü karar) 2.7. 1958 günü sona eren hafta için 44 lira ücret belirlenmiştir. İşveren yemek vermediği takdirde ayrıca 1,5 lira ödemez zorundadır. Aynı komisyonun 25.5.1958 günü kararında haftalık 30 lira, 4.6.1958'de 35 lira, 11.6.1958 de 40 lira ve 18 ve 25.6. 1958 de 43 lira üzerinden karara bağlandığı görülmektedir.

(Asgari ücretlerin tesbitine mütteallik yönetimeliğe göre bu durum hukuki değildir.) Uç hafta çalışan işçi, 25 gün kadar da Amik ovasına gidip orada çalışmış ise eline 180 lira civarında para geçmiş olur. Altı hafta kesintisiz çalışsanlar 220 lira net para kazandıkları anlaşılır.

İşçi ve işveren münasebetleri

Bu iñtiler, Devletçe hiçbir girişme ve sınırlama tedbirini alınmadan, tamamıyla serbest pazar rejimine göre yönetilmektedir. Durumu iş tutma günü uygun olan taraf, karşılık tarafa kolaylıklar, çıkarlar vaadetmekte, sonları bundan caymakta, koşulları değiştirmekte, ya da kökünden anlaşılmayı bozmaktadır. İşverenler, genel olarak, iş başına, tarlaya asla uğramadıkları ve kentlerde oturdukları için işçinin kaderi tamamıyla Elçilerin elindedir. İşçiler, Elçiler, su veya bu yöneden, su veya bu köyden gelenler arasında uzun yıllardan bu yana sârmış ve dedelerden torunlara aktarılmış iş tanışıklıkları, bu yoldan da birlikte bağlar, bañlantıları bulunduğu gibi her yıl yenilenen, değişen anlaşmalar da vardır. Gelgelellik bu anlaşmalarla çalışma koşullarına, beslenme sorunlarına, iççinin sağlığını, bilinen haklarına dair en küçük bir kayıt dahi bulunmaz. Böyle bir koşulu her sürmek değil ya, aksa getirmek, düşünmek, duyduğu takdirde inanmak; Çukurova çapa işçisi için bahis konusu deñildir.

Elçiler - Elçiler - Aracılar

Bu bölümde rahmetli Hilmi Uran'ın eserinden alınma bir paragrafı giriþyor: «Amele, kılıçlı büyük kafiler halinde (Elçiler) denilen kesânnı kumandas altındadır. Elçibaşlık, bir meslek-i mahsustur. Onun kendisine mahsus evsati, imtiyazı, hakkı ve vazifesi vardır. Bunlar para kazarmak

istiyen ve bulunduğu mahallede geçinemeyen kişiseleri toplayıp mevsiminde amelelik etmek üzere Çukurova'ya kadar getirirler ve bu yıldan geçinirler.

Elçibaşlarının sureti zahirede kazanç, çiftlik sahibinden o hafta her ameleye verilen miktarın iki misli kadar haftalık almakta ve amelenin beherinden de yüzde 5 istifade etmekten ibarettir. Fakat hâlen hiç bir elçibâsi bu kazanc ile iktifa etmemektedir. Elçibaşalar amele ile zürra arasında mütavassit mevkîinde bulundukları için her iki sınıfından da vaziyetin icasına ve müsaadesine göre istifade temin eylemektedirler. Bunun içindir ki Elçiba-

şalar da o kadar keyiflidirler. Çünkü öyle zamanlarda amele bulamayıp da tarlasının ota boğulmasından korkan zürra, amele ücreti olarak fazla bir meblâg tesviyesini kabul etmekle beraber hediye name altında Elçibaşalarına müzâyaka derecesine göre artan mebaşî de verirler ve bu suretle Elçibaşaları tatmin ve iknaa çalıþır. Elçibaşalar çapa mevsiminde Adanaya gelecek ameleye kışınnakden ikraza bulundukları gibi aynıyat da verirler. Bu hem amelenin kendilerine bağlı kalarak İlkbaharda başka tarafa savuþmamasına, hem de aynı ve nakdi ikraza mukabil ameleden yüksek faiz istifasına hâdim bir tedbirdir. Elçibaşalar yalan ve yanlış rakamlarla amelenin borcunu kabartmakla birlikte bilhassa aynıyat bedellerini ameleye daima yüksek göstermek ve ameleden - hudoðunu ancak kendi israf ve mürlüvvetinin teskil etti - faiz almak suretiyle müteneffî olurlar. Amele bütün bu çaprazlık faiz hesaplarıyle kabaran borçların yazın ödemeliye çalışır ve çok defa vaki olduğu gibi borç gelecek yıla devredilir. Bu takdirde faiz hesapları basitten mürkebe dönüþerek icinden çikılmaz hale gelir. Elçibaşalar kışın ameleye ikraza bulunabilemek için çiftçiden para yardım isterler. Ancak bu takdirde çiftçilik sahibine karşıdan Elçiler kolay kolay bu tedbire baygereki gibi hürriyet sahibi olamayacaklarını savunurlar.

Yirmi üç yıl önce yazılmış olan bu satırlardaki acı gerçek bugün, belki de biraz daha serileşmiş olarak hükmünü yürütüp durmaktadır. Elçi, Elçibaşı, Elçi kelimeleri, işaret etmekleri tip dolayısıyla gerçekten işçinin ürküþü ve içgündüzi sembolleridir. Elçiler, basit ve yoksul köylünün biraz da namus duygularından faydalananarak, ama daha çok yersiz korkularını, boş inançlarını ve masum dayanışla eğilimlerini sömürerek, kısa zamanda, kolaylıkla zengin olmanın yolunu bulmuşlardır. Bu yolu yüzüller süresince işlek halde tutmayı da becermişlerdir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu Plâstman

Kıştan borçlandırdığı işçilerden, para tasnî tâhsil ederken, elçi faiz yürütmemeyi unutmaz.

Tarla iş bitiminde, ağanın çalıþmayı begenmediği gerekçesiyle, elçinin işçilerden kesintiler yaptığı görülür.

Elçi, işçilerle veya ailelerine daha önce verdiği gîyecek ve yiyeceği deftere deðerinden çok yüksek yazar.

İşçiler fazladan çalıþtırın ve itina le iş yapmasını diye İşveren elçije (avantâ) bir şapka, bir çift ayakkabı, kuþak, bir veya iki yataklık pamuk, saat v.s. verir, ona ziyafet çeker, yahut onu eğlencelere götürür.

Kısa zamanda, sîrf işçilerin emeðin den geniş servet sahibi olan elçiler ortaya çıkmıştır. Bu elçilerden vergi talebine, ancak 1957-58 yıllarında vergi talebine başlanmıştır.

Diðardan bakılınca ve gerçeklere ge-reði gibi inmeden düşünülünce Elçin-neden öürü ortadan kaldırılmamasına şe-şür. Oysa bu kuruluş, yerel koşullara göre tamamıyla realiteye dayanan hemen hemen vazgeçilmez bir ihtiyaci karşıla-maktadır. Vakit vakit uyanan heveslerle, ayaklanan dikkatlerle ve lüks niteliði-asmayan düşüncede ve tedbirlerle Elçilik ku-ruluşunun yokmasına imkân yoktur. Ne-dir ki o yoklmadan, Çukurova'da Türk İşçilerinin insanca çalışma koşullarına kavuþması da imkânsızdır.

Tedbirler

Aracılık kurumunu, bütün kötü-küklerine rağmen bugünkü toplum düzeninde ortadan kaldırılmayı gölgeleri yetmeyeceğini düşündürmek. Elçilik işini tanzime çalıþmışlardır. (İş ve İşçi Bulma aracaları hakkında kanun) tasarı, bu düşüncenin mahsûludur. Tasarı, aracılarda bulunması gereken bazı vasıfları tesbit ediyor ve onları muayyen bir teminat karşılığı rohatla-me veriyor. Araciların hizmetleri dolayı-sıyla istiyebilecekleri ücretlerin yönetmeliklerle tesbitini ön görüyor.

Bu tedbirler yeterli değildir. Elçilik Kurumunun tanzimi, belki çok aşırı bâz-

Ne üst, ne baþ... Az kazancın büyük kısmını araççılar kapıyor.

gilara gerek amele gerek zürra syni de-recede hoşnutsuzluk ifzar ederler. Zürra, çiftliğine göltüreceği amelenin pazarlığını elçibaşaları yapar ve haftalık toþarını Elçibaşıya tesviye eder. Amele istihkâmını Elçibaşından ahr. Elçibaşalar amelenin kadın veya çocuk olan kısmı için zürradan tam amele haftalık alırlar. Fakat bunların istihkâmını tam olarak tesviye etmemeyi ihtiyad edinmişlerdir. Acezeden olan bu kısım da esasen Elçibaşı tarafından siyanet edildikleri kanaatyle kendilerine ne verilirse ona razi olarak, şâkîyet etmezler. Elçibaşalar bu suretle kendilerine bir kazancı yolu temin ederler. Zürra tarafından ameleye ihtiyâz ziyadeleştiği ve amelenin de az olduğu haftalarda zürra ne kadar endişeli olur-

Subesi Müdür Dr. İsmail Arıkan 1958 yılında yaptığı incelemede Adana Valisi Hilmi Uranın 1925 yılında yazdıklarından farklı birsey söylemektedir:

«Dört kişilik bir aile bütün ağır şartları ile pamukla çalıþlığı bir mevsimde eline 1750 - 1800 lira geçtiği halde, bedenen çalışmamış 100 işçi bir elçi o mevsimde en az 3800 - 4000 lira kazanıyor.

Coc Elçi İşçileri ayrıca kumar oynatıp yüzde 10 alıyor. Bir patoz elçiliði varðar ki, bunlar İşçiye iki türlü fiyat teklif eder. Siz kumar oynamakcasam 80 liradır, der. Vatandaþ 80 lirayı işitince kumar oynamayı kabul eder. Bu işçiler çalışmamış saatterde, kazancını kumara terkeder ve hafta içinde yine elçiden borç para alır.

İstismarları önlüyor. Fakat iççinin eserini ortadan kaldırılmaz. İççinin kurtulması, elçiliðin ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Bu da resmi iş ve iççi bulma teskilatının iş ve işveren arasına tamamen girebilmesini gerektirir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu, işçi teşekkülerinin de yardımıyla, hâlen bu yolda gayretler gösterilmektedir.

Köy bünyesinde köklü değişiklikler yapılmadıkça, bu gayretlerin başarıya ulaşması şüphelidir. Zira elçilik te, toprað aðaglið gibi ortaçâq düzeninin kalıntılarından ibarettir. O halde temel mesele, Türk ziraatını ortaçâq düzeninden kurtarmaktır. Bu da bütün toprað aðagliðının tasfiyesinin ve onların yerini kooperatiflerinin ve işçî sendikalarının almasını gerektirir.

(Fotograf: Fikret Otayam)

Nasıl Bir Sosyalizm?

Değişen Bari

Mesleketimizin hizbi bir kalkınma maya çok muhtaç olduğu su stalarde aydınlarımız bir çıkış yolu aranmaktadır. Bu konuda iki hataya düşebilir. Bir XIX. yüzyıl doktrinleri ve terminolojisi içinde kalmak, diğer de, bu sun tam tersi, işi elyordamına bırakmak, sadece pratik çözüm yolları üzerinde durmak.

Aşırı teorilik ya da doktrinacılık diye, bileyelimiz hirinci yol, bugünkü Türkiye'nin meselelerini XIX. yüzyılın müsaahâ, müsâz doktrinleri gerevesi içinde çözümleme çalısması demektir. Biliñdigi gibi, XIX. yüzyılda, bir tarafta kapitalizm di, diğer tarafta da sosyalizm doktrinleri şiddetle bir çatışma halindeyiler. Bu her iki doktrin de, ismelerinin zannettirdiği gibi, sadece ıktisadi konular ve bağımlılıkları ılgı, olmasın, toplum hayatının çeşitli yanaları hakkında belli görüşleri de ifade edilmiştir. Kapitalizm, yalnız belli bir ıktisal sistemini değil, fakat hukuku, ahlâkı, sanâti ve diğer çeşitli değer yargularıyla müsâz toplum düzeninin doktrinityidir. Bunun karşılıkta sosyalizm de, yalnız başka türlü bir ıktisal sistemini değil, fakat başka türlü müsâzeler ve değer

Sadun Aren

yargıları dizisi ile yeni bir toplum düzeneğini ifade ediyor.

Bu iki doktrin (dünya görüşü) arasında, daki çatışma, yüzyılım ikinci yarısında çok şiddetli olmuş ve her iki taraf da fikirlerinde büyük tassus göstermişlerdir. Kapitalizmi temsil eden hâkim zümre, yalnız sosyalist fikir ve hareketlere değil, fakat yeni olan her fikir ve harekete karşı koymuş ve bunları ezmek istemiştir. Aynı şekilde, sosyalist doktrin de, fikrin heyecanını azaltacak her türlü yeni yönetimlere karşı durmuş ve bunları, özeri itibarıyle sosyalist oldukları halde, hâliyet olarak vastiflâdarmıştır.

Zamanımızda, artık, her iki doktrin de bu sertliklerini kaybetmiş ve daha serbest bir şekilde yorumlanmağa müsaât bir tutum kazanmışlardır. Bu gelişmenin başlica üç nedeni vardır: Birincisi, fikirlerin yavaş yavaş harareterini kaybetmemeleridir. Bunun târikteki benzeri dâilerdir. Gerçekten, dâiler de, ilk çıktıları zamanla insanların muhayilelerini tutusturmuş, onları son derece müsamahâsız ve mutasip yapmışlar, korkunç harpler sebebi olmuşlar, fakat sonradan bu vastiflârını kay-

betmişlerdir. İste, XIX. yüzyılın doktrinleri de böylece zamanla giddetlerini kaybetmişlerdir. İkinci sebep, toplum meselelerinin çözümlemesinde, insanları saadete ulaşımakta, doktrinlerin sibirli ve anı fesirlerine olan inancı, yerini daha az iyimser bir görüşe bırakmasıdır. Bu, her iki doktrin için de böyle olmuştur. Artık kapitalizm'in mümkün olan en iyi dizgen olduğunu kimse iddia etmemektedir. Aynı şekilde, çeşitli memleketlerde yapılmış olan tecrübeler de göstermiştir ki, sosyalizm de ıgâzına geçer geçmez toplum meselelerini ve insan saadetini hemen sağlayamamaktır, bunun için devamlı ve bilgili gayretler sarf edilmesi icab etmektedir. Bu tecrübe ve bilgiler, doktrin konusunda sert ve müsamahâsız olmanın, küçük farklar için büyük kavgalar yapmanın manâsızlığını ortaya koydu. Niçin, üçüncü sebep olarak, XIX. yüzyılın daki kapitalist gelişmenin sömürgeci karakteri ve dolayısıyla sebep olduğu insan ıktisadının, ıktisadi ve demokratik gelişmenin olasılık, artık her ülkelere târikte karışılmamızı söyleyebiliriz. Gerçekten, sosyalist doktrine keskinliğini ve müsamahâsını veren en önemli faktör, insanların insafsızca ve hayâzca ıstismar edilmekte olması ve bunun sistem

icabı olmayı. Böyle bir duruma karşı nefret ve istyan hissi duymak için, insanlar, ne çok asil bir ruh, ne de hattâ, çok etrafı bir doktrin bilgisine ihtiyacları vardır. Böylece, mücadele, tarâfların târibi ıstikâmetinden insafsızca bir pekâl alıyor. Fakat zamanımızda, Batı'lıları memleketleri için insanların hayâzca ıstismarı ve kötü sefaleti artık bahis konusu değildir. Bu ülkelerde kültürlerin sistemli ve insafsız ıstismarına ve ümitsiz sefaletlerine karşı istyan eden asil ruhlar, artık zamanımızda, efsanelerin ejderelerle dövüşen cesur prensipleri gibi birer masal kahramanı olmuşlardır. Bu memleketlerdeki sosyalistler, çok daha bilgili kimselerdir ve metodlarında da çok daha yumuşak fakat karâhîrlârlar.

Birinci Hatâ

Doktrin çatışmalarının yumuşama sebepleri olarak yukarıda temas ettigimiz gelişmelerin sonucusu, yani ıktisadi ve demokratik gelişmenin, malesef, memleketimiz için tam manâsıyla bir his konusu değildir. Gerçi demokratik gelişmeniz, insan ıstismarını bir sistem olmaktan ekartlamaktadır. Bu yönde minâdar adımlar atılmıştır. Aneak sefalet devam etmektedir. Halkumuz büyük kasasına çok kötü şartlar altında yaşamaktadır. Bu, sosyalist fikirleri keskinleştirici bir rol oynamaktadır. Diğer taraftan, kapitalist sektörde kendisine henuz şans ve, rımedî, bu şans verildiği takdirde memleket meselelerini çözümleyebileceğidir. Bu durum da sosyalizme karşı sert bir tavır alınması ıstikâmetinde rol oynamaktadır.

Fakat memleketimizdeki bu farklı duruma rağmen, XIX. yüzyıl tipi bir doktrin çatışmasına dâirek gene de hatalı olacak tur. Yukarda tâhil ettigimiz sebeplerden dolayı, fazla keskin doktriner bir mücadele, târikî gelişime ve gâlini şartlarına intibâ etmeyen sunî bir durum yaratır, esek ve büyük kitleyi kavramayacak, ilgilendirmeyecektir.

İkinci Hatâ

Sümerbank, bir iki fabrikadan kurulmuş ufak bir teşebbüs değil. Memleketin her tarâfına yayılmış işletmeleri sayesinde, hem Türkiye'nin «bölgesel adalet» içinde kalkınmasına yardım etmektedir, hem de bu yüzden ugradığı zararları başka yerlerdeki kazançlarıyla giderebilmektedir. «Devlet işletmeleri zarar ediyor» diyenler, örneklerini hep teker teker ele alarakları için, ağaçlar yâzından ormanı görememekte, Sümerbank'ın bütün tablosunu ortaya koymaktadır.

Sümerbank'ın pamuklu fabrikaları içinde Malatya ve Erzincan fabrikaları geçen yıl zarar etmiş; buna karşılık en büyük kârlar İzmir ve Nazilli fabrikalarında görülmüştür. Hele, verim bakımından, İzmirdeki işletmenin verdiği normalar yalnız Türkiye'nin değil, birçok Avrupa memleketinin bu konuda verdiği normalardan fazla tundur. Bu işletme, yüzde 92 randımanla çalışmaktadır, dokuma biriminde her işçiye 72 tenehâ verebilmekte, düş memleketlerde önemli ölçüde lâzımat yapmaktadır. Sümerbank'ın dokuma fabrikalarını hepsi, bir bütün şeklinde ele alınamaz olursa, gürullen kâr 12.600.000 liradır.

Geçen yıl, Filyos'taki ateg tuğla fabrikası zarar etmiştir. Ama, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, tek başına, bir yıldada tam 22.000.000 lira kâr saçılmıştır.

Unutulmamış gereken bir nokta daha var: bütün bu kârlar, vergi kaçırmakla yapmadan, sigorta primlerini eksik ödemede, çalışanları sosyal imkanlardan mahrum bırakmadan, kuruluş yeri gözleyle çok elverişli bir İstanbul köşesi bulup oraya çöreklenmeden, türlü dalaverelerle iş ve dış kayırma yolunu gitmeden, üç dört milyâ fazla para verip devlet eliyle yetişmiş değerli emânları ayartmadan, açık alımı, temiz vicdanla edilemiştir.

Bütün bunlar gibi ortada dururken, aralarında sorumlu devlet adamları da bulunan bir zümrenin, utanmadan ortaya çıkıp devlet dâma zarar eder teranesini tutturması, Türkiye'de devletçilik karakterinin garip tecellişidir. İşten ve distan kırlı menfaatlerle desteklenen bu terane, Türk devletçiliğini lâyk olmadığı bir çukura itmek üzeredir. Gerekli heyecanın yaratılmazsa, bu stirüklenişin ardından, Türk halkının yokşullüğünü yenecek tek imâm da kaybetmemiz mümkündür.

Sümerbank'ın basarisi

Mümtaz Soysal

Bütün devrimci atılımların başarıya ulaşabilmesi için iki temel şart var: heyecan ve bilgi. Biri olmasa, öbürü pek işe yaramaz; yapılanlar ya cansız, ya da ekstik kalıyor.

Türkiye'de devletçiliğin geçmiş ve geleceği bakımından da aynı seyleri söylemek mümkün. Bir zamanlar, yepenek bir şayeler yapmak, yüksü'lük devletçilik yoluya kalkındırmak heyecanımızı vardi; elimizde yetişmiş insanları, kafamızda gerekli teknik bilgiler olmadıktı için hayli bocaladık, hatalar işledik. Şimdi, sanayi alanında yetişmiş insanlarımız, edinilmiş bilgilerimiz var. Ama heyecanımız yok.

Bir çocuk düşündür: Derslerine geleni yapmak için uğraşmaktadır. Hattâ, bu uğraşması, çoğu zaman, başkalarını da yetiştmek, arkadaşlarına yardım etmek şeklinde de olmaktadır. Ama, anası babası, ellerine fırsat geçtiğçe, çocuğu azarlamakta, elindeki kalemleri alıp soğuk yapmak, yüksü'lük devletçilik yoluya kalkındırmak heyecanımızı vardi; elimizde yetişmiş insanları, kafamızda gerekli teknik bilgiler olmadıktı için hayli bocaladık, hatalar işledik. Şimdi, sanayi alanında yetişmiş insanlarımız, edinilmiş bilgilerimiz var. Ama heyecanımız yok.

Bir çocuk düşündür: Derslerine geleni yapmak için uğraşmaktadır. Hattâ, bu uğraşması, çoğu zaman, başkalarını da yetiştmek, arkadaşlarına yardım etmek şeklinde de olmaktadır. Ama, anası babası, ellerine fırsat geçtiğçe, çocuğu azarlamakta, elindeki kalemleri alıp soğuk yapmak, yüksü'lük devletçilik yoluya kalkındırmak heyecanımızı vardi; elimizde yetişmiş insanları, kafamızda gerekli teknik bilgiler olmadıktı için hayli bocaladık, hatalar işledik. Şimdi, sanayi alanında yetişmiş insanlarımız, edinilmiş bilgilerimiz var. Ama heyecanımız yok.

Sümerbank, bütünlük devlet işletmeleri gibi, son yıllara gelinceye kadar, politikaların elinde, bir siyasi nüfuz ve insan vastası olarak kullanılmıştır. Personel kadroları, parti kayıtlarıyla dolmuş, fabrikalarının ve mağazalarının kuruluşunda iktisadi, tâcî, hattâ sosyal unsurlar dışında, bambâka siyasi etkenler işin içine karışmıştır. Sümerbank, satıcı fiyatlarını maliyet hesaplarına uydurabilecek veya piyasanın elverişli şartlarından faydalanaibilecek imkânını bir türlü elde edememiştir. Bu fiyatlar, daha yukarı kademedede, Sanayi Bakanlığında veya Bakanlar Kurulunda, çoğu zaman devletçilik heyecanından mahrum kimseler tarafından tesbit edilmektedir. Özel teşebbüs sahiblerinin her zaman sahip oldukları bir imkân Sümerbank'a youtur: fiyatlar, piyasadaki dalgalanmalara serbestçe takip edememekte, bu yüzden, kolayca erişilebilecek kârlar heba olmaktadır. Sümerbank sorumlularını kesin olarak belirtmeklerine göre, bu şartlar sağlanacak olsa, teşebbüs yâzında en azından 100.000.000 liralık bir kâr sağlanması istenilebilir. Hele, Sümerbank, 3160 sayılı kanunda belirtildiği gibi tam bir tüccar tutumıyla hareket etmekle serbest bırakılsa, piyasada karşıuma çıkabilecek bütün

şâzel teşebbüsleri, surî fiyat politikasıyla ve hiçbir devlet desteğinden faydalananmaksızın birkaç ayda silip silipürebilecek kudrettedir. Ama, ne var ki, Bisanstan kalma mahzenlerde çalışan derme çatma atelyelerin veya işten, dıştan türlü kayırmalarla kurulan fabrikaların da ayakta durmasının gerekmektedir ve bu politika, Türkiye'yi rasyonel büyük İşletmeçilikin nimetlerini tam olarak tâmkâp etmektedir.

Sümerbank, bir iki fabrikadan kurulmuş ufak bir teşebbüs değil. Memleketin her tarâfına yayılmış işletmeleri sayesinde, hem Türkiye'nin «bölgesel adalet» içinde kalkınmasına yardım etmektedir, hem de bu yüzden ugradığı zararları başka yerlerdeki kazançlarıyla giderebilmektedir. «Devlet işletmeleri zarar ediyor» diyenler, örneklerini hep teker teker ele alarakları için, ağaçlar yâzından ormanı görememekte, Sümerbank'ın bütün tablosunu ortaya koymaktadır.

Sümerbank'ın pamuklu fabrikaları içinde Malatya ve Erzincan fabrikaları geçen yıl zarar etmiş; buna karşılık en büyük kârlar İzmir ve Nazilli fabrikalarında görülmüştür. Hele, verim bakımından, İzmirdeki işletmenin verdiği normalar yalnız Türkiye'nin değil, birçok Avrupa memleketinin bu konuda verdiği normalardan fazla tundur. Bu işletme, yüzde 92 randımanla çalışmaktadır, dokuma biriminde her işçiye 72 tenehâ verebilmekte, düş memleketlerde önemli ölçüde lâzımat yapmaktadır. Sümerbank'ın dokuma fabrikalarını hepsi, bir bütün şeklinde ele alınamaz olursa, gürullen kâr 12.600.000 liradır.

Geçen yıl, Filyos'taki ateg tuğla fabrikası zarar etmiştir. Ama, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, tek başına, bir yıldada tam 22.000.000 lira kâr saçılmıştır.

Unutulmamış gereken bir nokta daha var: bütün bu kârlar, vergi kaçırmakla yapmadan, sigorta primlerini eksik ödemede, çalışanları sosyal imkanlardan mahrum bırakmadan, kuruluş yeri gözleyle çok elverişli bir İstanbul köşesi bulup oraya çöreklenmeden, türlü dalaverelerle iş ve dış kayırma yolunu gitmeden, üç dört milyâ fazla para verip devlet eliyle yetişmiş değerli emânları ayartmadan, açık alımı, temiz vicdanla edilemiştir.

Bütün bunlar gibi ortada dururken, aralarında sorumlu devlet adamları da bulunan bir zümrenin, utanmadan ortaya çıkıp devlet dâma zarar eder teranesini tutturması, Türkiye'de devletçilik karakterinin garip tecellişidir. İşten ve distan kırlı menfaatlerle desteklenen bu terane, Türk devletçiliğini lâyk olmadığı bir çukura itmek üzeredir. Gerekli heyecanın yaratılmazsa, bu stirüklenişin ardından, Türk halkının yokşullüğünü yenecek tek imâm da kaybetmemiz mümkündür.

Körükli çantalı genç adam

Akis dergisinin basıldığı yer, bu günde yeri değiştirdi. Tavanlara kadar yükselen kâğıt, kitap olmasa, da merdivenyle, yerli yerli camlı boyaları göz gör patlak vermiş, kapılılarıyla, parmak parmak araklı tahtalarıyla, köhne bir İstanbul evini hâsratlıyordu içi...

Ince yıldızının üst kısmı son derece garplı, alt kısmı son derece... Kayserili, gösterili, gövde-li genç adam, elinde son derece yıpranmış körükli bir çantaya bu köhne binanın merdivenlerini her Allahın günü turനanardı. «Akis» çiler çantasına takıldıklarında, kaçamak ve zeki bakışının parıldayışı gözüklerinin camma an an karışır an an sıyrılarak boyun bükerdi:

«N'apayun... bırakamıyorum bu çantayı, bana üniversiteyi hâsratlıyor...»

Bir gün «Akis» çiler elinde, üniversitedi hâsratlıyan, yepeni, «geçmişsiz» bir ganta gördüler.. Genç adan Cumhuriyet Halk Partisi girmisti. Partiye kaydını, İsmet Paşa eliyle yapmıştır. Bu kuydu, Paşa toplumun üzerinde yeri partilinin yanlığında kalem ucu gibi iki buseyle perçinlemisti. Perçinleyen gazetelerin «baş köşesine» yerleştirilmişti. İktidarı organı, kahramanlar yaratılan Zafer, dün-yanın bütün steşelerini püskürmeye, bütün tozlarını bütün dumalarına katarak vurmağa başlamıştı... 1957 seçimleri yaklaştıktaydı...

Genç adam, bugünün Devlet Bakanı, bugünün Başbakanının sağ kolu (deyim benim değil, Halk Partiliilerin, beğenmeyorlarla de岐isitirsinler. Kolu değil, deyimi...), bugünün Milli Emniyetinin başı, Turhan Feyzioğluydı...

Grafoloji

Turhan Feyzioğlunun el yazısı önde duruyor. Eskiye ait bir yazı. Mürekkeple yazılmış, kırışın kalemle bin tane «çikmam bir sayfa». Okunaksız.. Sahibini anlatıyor (Bilmem grafolojiyle ilgileneniz mi? Aldatınaz.. El ilmi gibi.. eline bakmadım henüz, yazısı yetiyor)... Yazı, huzursuz, müte-redit, kıvrılmış, ihtişası.. O ihtişasın eşi gitmesi gereken elinden nasipsiz...

Daha daha nesi var... Kargi eise ürküğün frenlediği rahatsız ve kuvvetle bir meyil.. «İdarecili». Osmanlı anlamında.. Bir nevi tutukluk, hislerin cömertliğinded.. Büyük dostluklar, büyük fedakârlıklar havası yok.. Süp-hecilik var. Vessvesi var. Güvensizlik var.. Artık kendine karsi mi bileyim.. (Okuyucularından rica ediyorum, bana yardım etsinler, Topaloğlu'nun, Bölbükbaşım, Çelikbaşın el yazılarını yollasınlar, sra onların portrelerine gelecek.. Elimde döküm yok...)

İncelemeyi, isterseniz, grafolojiyi birakıp olaylarda derinleştirelim:

Tahsil... «Gas'ray», sonra İstanból Hukuku.. İstanbulda kısa bir asistanlığı var. Mülkiyede asistan, sonra doçent, daha sonra

demic olur ki, böyle bir şeyin yanlışlığı apaçık.

Ancak elbette ki, sosyalist modelin ta-hakkuk ettirilmesi için çeşitli müsahhas meselelerin çözümleme metodlarında, her memleket kendi şartlarına uygun farklı bir yol tutabiliyor. Örneğin, ziraat reformunun şekli, yahut devletçiliğin dozu her memlekette farklı olabilir. Fakat bu fark,lar ne olursa olsunlar, çözüm yollarının hepının aynı maksada hizmet etmesi, aynı modelde uygun olması lâzımdır.

Bu sebepten, yeni bir sosyalizm modelli, bir Türkiye sosyalizmi bulmak için, bay-kudeliği mukadder gayretler sarf edilemelidir. Böyle birsey bulma ümidi, bizi-teri daha bir müddet ter... «Je ve staleto

Nimet Arzik

Düşmanlarını konuşturdu

Etraflı bir fikir vermek için okurlarına, düşmanlarını konuşturdu. (Onlardan da birşeyler öğrenebiliyor, mübâlâga, iftira, taraf-girlik, eleğin üstünde tortulasma...) Dostlarını söyletim... Yazuşunu evridim şevidim, kendi ufak tefek görüşlerimi de ekledim...

Düşmanlarının dedikleri: Politikası: «Pof, tipik, üç kâğıtçılık...» (Meğer eskiden Galata'da bir iskambil oyunu oynamıştı...) Şimdi modern geçmiş... Biri, ters çevrilmiş bir şemsiyeyi kaldırımda atı karıncalar gibi gevirmiş... İskambilleri göstermiş halka, evvelinden.. meselâ biri kara sinek, ikisi kırmızı karo olurmuş... Atarmış şemsiyenin içine «Bul karayı, al parayı», «Bul karayı, al parayı» diye bağıra çağırı... Önceden «danışıklar», halktan sıyrılmış bulurlarını karayı ve ahlarını paralarını... Tabii halk, «ay ne kolaymış, diye oyuna katılmış ve sinek «bulunmazlıklar» kâğıtçılık... Ve her bulmuştu sefer cebinden para ödemmiş, kazancına dâkka dâkka kazanç yığın «uç kâğıtçılık»... Oyun bu.. Politikada ne ifade ediyor bu deyim, pek çikaramadım.. Bir eins tâthicam kaygusu... Bir nevi oportünizme.. Birkaç ata birden oynamaksa.. E Ankara ekolünün politikasının rotası bu... Turhan Feyzioğluna has değil ki «uç kâğıtçılık»... Ne diye üstünde dururular... Tabii düşmanları, bize düşman düşmana hiçbir meziyet tanımaz.

Politik kariyerindeki fırınlığı yalnız şansa yükliyorlar. 1956'da açılan tâhkit bir şans.. Akis'in bunu geniş bir kampanya yapması ve «kapaklıtları» bir şans.. Bâkanlık emrine alınmak istenmesi bir şans... (6 ay müddet dolmadan istifâ basması bir şans.. İşte kâğıtçılıkın yeni çantaya de-ğertirilme hikâyesi, o devreye rastlar...)

İlimi bile «idareci» ilmindir, (Tekrar bu noktanın üstünde bası-yorum: Düşmanları konuşuyor.. Kendilerinden elle tutulur bir de-ll istedigimde pek veremediler).. İstatistikleri bile, tezini ispat edecek şekilde kullanır.. «İl-idare» diye bir kollektif çalışmadan bulutlu bulutlu söz ettiler... Amma işin içinden ne ben çıkum, ne onlar... Gereğli Turhan beyden ögrenirim inşallah...)

Dostluğunca güvenilmez diyolar.. Kimin güvenilir ki?.. Bir zamanlar Forum'dan ötürü, en iyi arkadaşları Muammer Aksoy, Tu-ran Güneş ve Aydn Yalcımlı.. Sonra onları çok, amma çok bü-

mâkûm etmekten başka bir işe yaramaz. Yapılacak şey, belki de fikrin taraftarlarının asıl maksatlarına da uygun olarak, çeşitli müsahhas meselelerle sosyalizmin işi altında en uygun çözüm yollarını aramak ve bunları serbestçe tartışmaktadır. Türk sosyalizmi derken, bunu anlıyoruz.

Özetleyeceğim olursak diyebiliriz ki, sosyalizm, kapitalizm mücadele tarafsızlığın bir ölüm kalım meselesi olmaktan çıkmıştır. Bugünkü şartlar içinde ona bu hava-yı vermek, onu bu gözle görmek, Batıda olduğu kadar hizde de sunulur ve büyük külceli ilgilendirmeyecektir. Bu sebepten, mücadeleyi demokratik şartlar içinde ve nedeni bir şekilde yürütmek mümkündür. Diğer tarafından, sosyalizmde yana-

yük hayal kırıklığına uğratmış-mış... Peki onlar, onu neye ug-ratmış?

28 Nisanla 27 Mayıs arasında mithîk korknusmuş... (Çok kişi korktu. Frensiz bir taşın üstünde, üstünde son hızla gelse kork-maz misiniz?.. «Frensiz» likten korkniz misiniz?..) O devrede yanıkları al al olurnus konuşurken... (Şimdi de oluyor... Bu, kan dolgumunu ilgilendirir, korkuya hacet yok...) Simdi de çok çok kızarıyor Feyzioğlu... Simdi korktuğu var mı?..) Sonra teknik adam ragbetle olunca tekrar teknikliği seçmiş imiş ve Orta Doğu Üniversitesi Rektörü olmuş imiş... Bir adamı insan beğenmeyece karar verdi mi soluğu bile sağ olur bizde... Ve bu zemini hazırlamak için, faal politikanın içine boğazına kadar dalmışken:

— Benim yerim ilim, eninde sonunda ilme doneceğimi demek. ten geri kalmazmış, ve ilim derken de o, derilikten vazgeçmiş kâğıtçılık çantasını bir tabanca gibi (destur bismillâh) öne süremiş.. Bunlarda ben fazla birşey görmüyorum.. Ayni tutum sempati havasında anlatırsın, başka renge bürünür, antipati havasında anlatırsın, başka renge bürünür. Fransızların dediği gibi «est le ton qui fait la chanson»...

Bir zamanlar da avukatlık yapma bağılmışım.. Gene anlatıkları sekte bakın: «Kardeş, Konu sokak, Çağla hamâna avukatlık yapardı. Odada iki masa vardı. Profesör ağabey gelince, küçük kardeş arkâ masaya gitti.. Düşmanlarını memnun etmek için bürosunu koridorlara mi taşısun? Bunlar fasa fiso... İthamların en ağrı: «Feyzioğlu, inönü'yi sidete yönelik» itham... Inönü «şiddetle» mi ki?.. Gelecek gün bizim bilmediğimizi bileyen varsa, o başka.. Böyle konuşan politikacıların sindire kadar da geleceği pek keşfedenin görmedik.. Savunmuyorum Feyzioğlunu.. Akhîma gelen kolay «takâ»ları kullanıyorum... «14'ten sonra tekra rimeydan çıktı.. ve Kurucu Meclis Kanunun üzerine eğildi. Bu kanun CHP'yi hâkim kılan bir düzen hazırlıyordu.. (Orası söyleye)

... Kolayca uyusabilecegi adamı seştirir.. Meselâ Şefik İnan gibi yumuşak, incesulu gibi supl kişileri.. Bakan seftirecek kudrete olduğunu sanmıyorum. Ekip çalışması için insan tabii ki uyusabilecegi insanlara yaklaşır. Ille ve ille en geçimsizini istiyorum diye tutturmasız.

.. Milli Eğitim Bakanlığına geldi.. 147'er meselesini çözme için geldi zannettik.. Birşey ya-pamıyangı anlayınca kendini ypratmamak için çekildi...

Seym Feyzioğlu, düşmanları-nızla karşı karşıya bırakıyorum, onları bu bitmez diyalogdan baktım, quindi dostlarına geçiyorum...

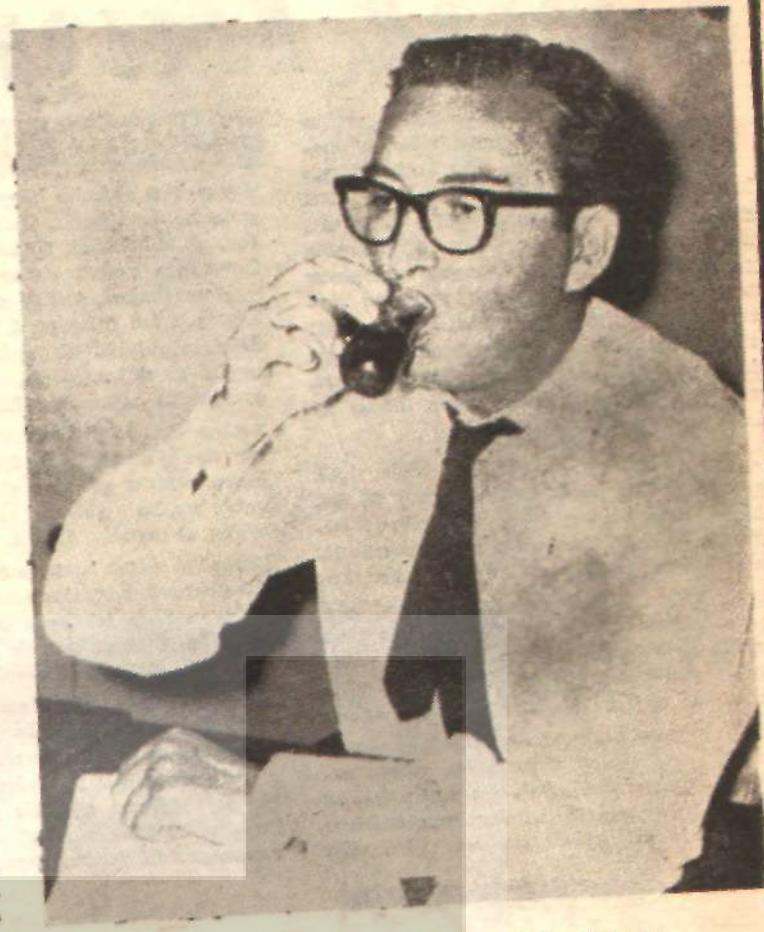
Dost, başa bakar.

Onlar evvelâ fazilet ör-neği, idealist genç akademisyen edebiyatına bulanıyorlar. Orası geçelim.. İyi bilir.. İyi konuşur.. Yani meseleyi hangi tarafından yakalayıp, hangi noktanın üzerine ışık tutacağını iyi kestirir.. Bunda ta-lebi de, profesörü de, politika-evi da birleşiyor.. İyi nutukçu..

olanların da, küçük farklılarından ötürü bù-yük ihtiyâflara düşmeyecek kadar müsa-mahâ, fakat el yordam ile mesele çözme-je ihtiyat etmeyecek kadar imanlı ve ka-rarlı olmaları lâzımdır.

Orta yol

Bu vesileyle, kalkınmamızın anek devletçilik bir model takip edildiği takdirde mümkün olabileceğini ve bu modelin belkemiğini de yapıcı ve hâkem bir devletçiliğin teşkil ettiğini te-krar etmek isterim: Çünkü, bir kere, anek ekonomikin kusandı eden tepepleri halk-ı bir devletin elinde olunca istismardan hâseltseje imkân kolma.. İkinçi olarak,

Turhan Feyzioğlu eski çantayı taşıdığı günlerde

bence!

1959 Kurultayında da Kasım Gülege karşı tutumunu tutmadım kabaca ve gönülce.. (Üstünde durup uzun hikaye.. Evetli, hayırlı upuzun bir hikâye..) Belki normal vatandaş için kusur sayılan seyler, politikaci için normal ve mübah sayılır.. Üniversiteye dö-nüşünde gazetecilere su demeci vermiştir: «Merkez fidare Kuru-lundan ayrıldım, üniversitede dö-nüm.. Halbuki, partisine izinli sayılıyorum.. Bunu bana gazete-lerin hatırlata hatırlata köprüyü-yorlar.. Politika ancak seyirci olduğumuz bir sahne.. O sahnedede bir de aktör olasak, hele bu şart-larda, neler yapardık, neler yap-mazdık, bilemem.. Feyzioğlunu haklı görme veya göstermeye değil, anlama çalısyorum.. İnsanları anlatmadan mahkûm etmek kolay.. Sonra, insanoğlu bir gü-zel jest yapıyor ömrümde ve bütün diğer insanıgları hep ay-ni seviyede jestler bekliyor ondan.. Bu bekleyis te güzel, hayal susamışlığında.. sublimation, su-

sanlığından geliyor.. Bir özelliği daha, benim için kusur.. Politikaci için bilmem.. Karar verdikten sonra fikir dâni-siyor.. Yani elâlemîn fikrine değer vermeden değer vermiş görünüyor.. «Ne tedbirli, ne ittidâ.. densem diye.. Bu densem diye, keyfiyeti bizde en zeki insanların özünü katlediyor..

Tagrâhlıktan tamamen kurtulsa, monden hayatın icaplarına uyumak igin etrafına karşı hissileğmese, hıglenek seylerden sıyrılıp ka-fasının değerini tartsa (bunlar yapılr), Ankara politika mekte-binin Kayseri bölümünden çıkışmış, politikacının özelliklerini hafiflet-tilse, iyi seviyede bir devlet adamı olabilir.. Olacak mı?.. Ben im-kânlardan bahsediyorum sadecce..

anek devletçilik sayesinde toplumun kal-kinson arzusu filen harekete geçirilebilir. Çünkü aksı halde, çok üzük olduğu anla-şılın özel teşebbüsün yarım yapmasına anla-hel bağlamak lâzım gelir. Üçüncü olarak, anek devletçilik etrafında millî bir gay-ret seferberliği yapmak, kütüpleri heyeca-na ve harekete getirmek mümkündür. Dördüncü olarak, halkın değişim ve geliş-me arzularını karşılayabilecek büyük iş-ler, büyük hamleler anek devletçilik yo-juyla yapılabilir. Nihayet, anek devletçilik sayesinde, fabrikalar ve tesiler ay-ni zamanda birer medeniyet ve kültür mer-kezi, adeta birer mektep olarak kullanıl-

REJİMİN GİZLİ HASTALIKLARI

Ümit kaynağımız

Taner Timur

Memeleketimizde demokratik rejim bir türlü istediginiz gibi iglemektedir. Son zamanlarda sık sık bahsedilen huzursuzluk da buradan ileri gelmektedir. Bunu samimiyle kabul etmemiz ve nedenleri üzerinde düşünmemiz gerekmektedir. Üstelik bu, yeni anlaşılmış bir gerçek de değildir. 1950'de hak ve hürriyet teranları ile iktidarı alan bir partinin, durumu sarfetince, nasıl kendini kolayca inkâr ettiğini ve karanlık yollara saptığını, senelerde bu meselet aydınları ibretle izlemiştir.

Rejim buhranı tartışmaları, bizde çok partili hayatı birlikte başlamıştır. 22 Şubat hâlesi ve son tedbir kanunları, bugün hâlâ rejim meselemiz haldeedmekte olan açık delilleridir. Bununla beraber, bugine kadar, bizde çok partili rejimin iyigî tarzının tarafız ve derinleşmesine bir tahâli yapılmamıştır. Ya hâdiseleri gâhiler veya pâis grupları ile izah eden kusur bir görge yapılmamış, ya da sadecenekli ve hukuki kurumlar üzerinde durmuştur. 27 Mayıs'ta sona ise, zaman zaman tamamen aksa yönde bir tutum hâkî olmuş ve senelerdir hukukcuların kafalara tıkıştırıldığı kliplerden bir nevi bükümük

duyan bazı aydınlar herseyi iktisadi açıdan görmek istemektedir. Neticede, her iki tütüm da hâdiseleri bütünü ile kavramamış hususunda yeterli olmamıştır.

Kanâatimize, 1946'da girilen çok partili hayatın iyice anlaşılmış, bizde tek parti devrinin objektif bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Zira, 1946 yılında çok partili rejime, kişilikleri ve formasınları tek parti devrinde teşekkül etmiş bir siyasi sınıfı gârlıktır. 1954'den itibaren rejimin gârmaza girmesinde, bu yöneticilerin yetersizliklerinin rolu çok büyük olmuştur. Mesela, bu devrede, enflasyondan doğan huzursuzluklara derhal antidekomatik kanunlarla cevap veren zihniyet, aslında tek parti devrinin izni ve şââliklerini aksatıren bir zihniyettir. Kaldı ki, bugün bile, siyasi partileri ve parlamento dolduran siyasi sınıfın büyük bir kısmı, tek parti devrinde yetişmiş kimselemeden meydana gelmektedir.

Bu yazının tek parti devri ile ilgili yeni bir şey söyleme gibi bir iddiası yoktur. Bilâkis, herkes tarafından bilinen; fakat, zaman zaman gözden kaçan bazı unsurlar-

dan hareket ederek, günümük olaylara etmek istiyoruz.

Memleketimizde, Cumhuriyet Halk Partisinin kuruluş tarihi olan 1923 yılı ile, Demokrat Partinin kuruluş tarihi olan 1946 yılı arasındaki devreye tek parti devredenmektedir. Komünist ve fasîr partileri gibi doktriner ve bâttîci partilerin aksine, bizde tek parti sisteminin özelliğini «doktrinsizlik» teşkil etmiştir. Atatürk devrimleri bile, iglenmiş geliştiğimiz bir fikir sisteminin mahsûlî olmaktan ziyade, pragmatik bir zihniyette gerçekleştirilmüş devrimlerdir. Memleketin gelişme yönünün testitinde ve bu yönde cesur ve köklü hamleler girişilmesinde, Atatürk'ün derin zekâ ve sezgi gücü başlıca rolü oynamıştır.

Tek parti sisteminin lehinde ve aleyhinde çok şey söyleyenmiştir. Bunlar tek cümle ile şu şekilde özetlenebilir: tek parti sisteminin faydalı yönü, halkın bağlarını kurması yerli bir yönetici kadro yaratması; mahzurlu yönü ise, Devlet mekanizmasının elinde bulunduran bir sınıfın, zamanda imtiyazlı bir sınıf haline gelmesidir. Türk tecrübesinde her iki hâsus da gerçeklemiştir. Millî Mücadeleyi ve devrimleri yapan kadro, zamana hâltan kopmuş ve

muhsafazâkâr bir sınıf haline gelmiştir. C.R.P. nin hâltan nasıl uzaklaştı, Yon'un ilk sayısında aynı Turan Güneş sosyolojik apudan çok güzel tâhil etmiştir. Fakat, kâsatânumza, günümiz bakımından üzerinde durulması gereken husus, daha ziyade, Halk Partisi'nin yarattığı eltin nasıl bir fikri gelişme gösterdiğidir. Bu konuda bildiklerimiz, bizi fazla iyimserlige sevk etmemektedir.

Ampirik bir şekilde gerçekleştirilen Atatürk inâkâpları, devrin aydınları tarafından geliştirilip, belli bir fikir sistemi üzerine oturtulmamışlardır. Bildiğimiz kadar «Kadro» hareketi dışında, bu konuda kesif bir fikri faaliyet gösterilmemiştir. Halk Partisinin doktrinsizliği sonuna kadar devam etmiştir. 1930'daki Serbest Fırka tecrübesinin, başarısızlığı sona ermescinden sonra, batılı demokrasiler olan ilgi de azalmıştır. Bunda, esasen batılı demokrasilerin o devrede büyük bir buhar içinde bulunmalarının rolü olduğunu düşündür. Bilindiği gibi, bu devre, Avrupa'da Fasîr Diktatörlerin kurulukları bir devredir. Nitelik, batıda, fasîr'in gelişmesi ile, Türkiye'de parti-devlet münasebetlerinin gelişmesi arasında bir paralellik kurmak mümkündür. Atatürk'ün son senelerinde, C.H.P. yarı totaliter bir hâviyete bürünmüştür. Buna beraber bu devrede bîle bîze, sistemî bir şekilde, fasîr'in fikriyeti yapılmamıştır.

İkinci Dünya Harbinde sona, çok partili hayatı siyasi doktrini ve felsefesi olmayan bir yönetici kadro ile gârlıktır. O senârlarda, bu rejimin bîde yürüyüp yürümeyeceğî konusu çok tartışılmıştır. Bu konuda kötümser olanlar, coğu zaman halkın kültürîşâflığını ve yetersizliğini ileri sürmüştür. Gerçekte ise, bizde çok partili sistem daha ziyade siyasi sınıfın yetersizliği yüzünden iyi iglememiştir. Prensip anılgalarına dayanıyan ve fikri muhtevâdan yoksun bir parti mücadelesi, kasa zamanla kör doğduğu halini almıştır.

Memleketimizde 15 senelik çok partili devrinin tâhilî yapılmakta, üzerinde isârlar durulmasa gerek iki unsur vardır. Buna birincisi, genel oyun kabullü ve doğruduluğu soñuçları; ikincisi ise, bu devrede «kalkınma» fikrinin iç politikamızın ana temâline gelmesidir. Aslında bunlar, aşağıda izâha galîgâcımız gibi, birbirleriyle çok yakından ilgilidir.

Genel oyun kabullü, bîde tek parti devrine hâkin olan Devlet telakkisini değiştirmiştir. Genel oyla birlikte, amme nizâmanı ve millî güvenliği sağlamakla mükellef bir bir Devlet anlayışından, vatandaşların her türlü ihtiyacını karşılaması gereken bir «Sosyal Devlet» anlayışına geçilmiştir. Nitelik, 1961 Anayasası ile Sosyal Devlet fikri bir Anaya prensibi haline getirilmiştir. Buna beraber, bîde genel oydan beklenenlerle, genel oyundan verdiği neticelelere göre zaman tezâthi olmuştur.

Kalkınma fikrinin kütâlere benimsenmesinde büyük rol oynayan genel oy mekanizması, bu kalkınmayı gerçekleştirecek kadroyu iç başına getirmede aynı derecede başıra olmaktadır. 15 yıllık devrede, genel oy mekanizması bîde daha çok muhsafazâkâr hükümetleri iç başına getirmiştir. Buna bir toplumsal yapımının özelliklerinden; diğeri ise siyasi sınıfımızın teşekkül tarzından ileri gelen iki sebebi verdür. Memleketi atomlar halinde dağılmış köylerden meydana gelen bir toplumsal yapıda, genel oy mekanizması, genis ölçüde ağalar kanâiliyle ve ağalar lehine işlemiştir. Ayrıca, bu devrede siyasi sınıfın genç kuşakları gelenelerde yeteri derecede beslenmemesi, tek parti devrinde kalma muhsafazâkâr zihniyetin devamında rol oynamamıştır.

Aslında, bugüne kadar yapılan seçimlerde hamleci ve reformcu bir kadronun iç başına gelmesi mümkün değil. Çünkü memleketimizde böyle bir kadro yoktu. Bu kadro yeni teşekkül etmeye başlamıştır.

Türkiye'de son zamanlarda sık sık Zinde Kuvvetler den bahsedilmiyor. Bu bir tessâdîf değildir. Bugün memlekette, bilgisi, idealizmi ve vatanseverliği ile gerçekten zinde olan bir kuşak oluş halindedir. Türkiye'nin tek timli ve teselli, bugünkü muhsafazâkâr ve uyuguk siyasi sınıfın yerini alması namet bi yeni kuşaktır. Demokratik prensip üzerindeki kimsenin ihlâli olmadığına göre, oyunun kâdelerine riayet edildiği takdirde, yeni kuşakın manevi başkısı, muhsafazâkâr hükümetleri reformeu ve hamleci yollara yönelmeye zorlayacaktır. Yeter ki ilhamını halkın en temelli özâmlerinden alan yeni kuşak, sezgi, güçlendirme, fikri kapasitesini ve dayanışma ruhunu geliştirebilse. Teşkilatlanmasını bilsin.

Öhhöööö

SADAKAT

Kennedy Türkiye'yi övdü.
Allah... Allah... Amerika Türkiye'yi 1959 de de övmiştir. 1954'te de övdü, 1957'de de övdü, daha sonra da övdü...

Aşağısunu su Amerikalı yöneticilere!..
Bir o kadar değişmemiz halde, olsalar hiç mi hiç değişmeyiz. Sadakat böyle olur işte!..

Aydın hali

Fazıl Hüsnü Dağlarca adlı bir şairim var. Kitabın inâlâtında galiba Ümit Yağız'a kaptırıdı önçüllüğü. Bu yüzden belki de üzgündür.

Dağlarca, önce subayhâktan ayrıldı, sonra Aksaray'da «Kitap» adlı bir kitapçı dükkanı açtı, sonra da «Türkçe» adlı bir dergi çıkarmağa başladı. Bu arada da kitap inâlâtine devam etti tabii... Fakat, bir gün bâktık «Vatan» gazetesi bir köşesinde «Daha» boşluğu altında cevizeler dök, türüler. Oysa, şairlik eden gider korkusuya, düzyazıt yaradı gârlıktı Dağlarca'nu. Düzyazıt yazınca başladığını göre, ya gider eden gitti, ya da sunuslu sanda şire, orası ayrı...

İste bu şairimiz, «Sosyalizm Nedir?» adlı kitabı satınamaz, zarar ederim korkusuya, dükkanına sokmamış. Eh, hâkî ta bli... Her dükkanı böyle düşünür. Bir malin satıp satımyacağımı bilmeyen kişi ne diye dükkançılık yapmış? Dağlarca da «Bu kitap satınamaz, zarar ederim» korkusuy. İste hâkî ki, kitap üçünde onbegim satınamı. Bunu üzere alımlı Dağlarca'yı bir kaygı:

— Ah, kafa, kafa, kafa... Ne diye almadım kitabı?

Böyle, saçımlı yolarak düşünlüp dururken, dükkanına bir vatandaş girmiş. «Sosyalizm Nedir?» adlı kitaptan almak istiyormuş. Hani, Fazıl Hüsnü'de bulunur sunmuş ta...

— Beyefendi, demis. Sos...

Gerişini getirmeğe fırsat vermemiş Dağlarca:

— Suss!

Adamecağız yarın korku, yarın şâşkunlık içinde, arâma baka baka gitmek dükkanıdan. Bir tanışığma durumu anlatmış. Tanışığ ince ince gârlıktı:

— Merak etme kardeşim, demis, aydın hali.

Deme Paşam

Inönü Aban'a gitti ya... Kaldığı otelin

hatıra defterine yazmış: «Aban'a gelen menzûn olur. Haber veriyorum.»

Zügürler korosu:

— Gidelim Gökşu'ya bir âlem-i âb eylîyelime!

— Aban'a neyle gidiyor? Biz Aban'ı neyleyelim?»

Şîğir sözleşmesi

Şâşkunçık yapmanın, şâşıkların kendilerini kurda karpa nassâ koruduklarını bâlemez. Bilmemek ayip değil, öğrenmemek ayip. Ansiklopedik bilgilerin artırmak isteyenlerin bunları bilmesi gereklidir.

Birgün şâşıkları alıp otağa götürdüm. Mevsim güz. Otlar sararmış, kurumus. Şâşıklar iyice bir ot bulabilemek için sağa sola koşmak zorunda kalıyorlar. Bir iylîce bir ot bulsa, birkaç birden onun üstüne saldırıyor, bir itlemediğidir. Bu onları hergünükü cilveleri olduğu için hiç alırdı etmeyiyorum. Hangisinin hangisine gidi yeterse, oto o yiyor.

Birden bir kaynaşma, bir topalanma oldu. Şâşıklarda. Anladım ki kurt dolmuş aralarına. Birinin canına okuyacak. Fakat şâşıkları çok iyi bâldığım için hiç korkmadım. Gerçekten de, bâldığım gibi oldum. Az önce bir lokma ot için birbirlerini insâfâca boynazlayan şâşıklar, alârm düdülli calmış gibi, bir anda bir araya geldiler ve gerilerini birbirlerine dayayıp, boyunlarını kurttan yana döndürdüler. Manzara öylesine hoştu ki, gümükten kendimi almadım: Kiçâl ve kuyruklar hep bir arada, dakrinin merkezi gibi... Boyunlarda, bu merkez etrafında bir dairesi olmuyor. Zavallı kurt bu boyunxâsi dairesini geçip, hâlbikâni budandan bir lokma et keparamadı. Dili bir karış dışarda, başka şâşıklara gitti.

İste buna biz «Şîğir Sözleşmesi» deriz. Başka birgün de ilerlin trene nassâ saldırdığını anlaştıracıım.

Nerde o günler

Cemal Reşit Eyüboğlu Vatan'da yazıyor: «Halkımız demokrasi için uygundur. Yeter ki parti liderleri, küçük partilerin liderleri bir yana itebilseler, gânlık meselelerin fizerine çakıbsılsınlar, büyük dâvâlara yönelsinler....»

Aman, sayın Eyüboğlu, iftira etniye. İlmi. Bizzâtler o dediklerini yapıyorlar. Çıkarlarını bir yana itmeyorsa da, birbirlerini itiyorlar. Gânlık meselelerin tize-

rine ekimak değil, çırıp bir de tepiniyorlar. Büyük dâvalar zu dediniz? Anasını bile eğlâtıyorlar vâllâh!..

Deliği boğazı

NATO Ekonominik Kurulu ile görüşen Feyzioğlu, Türkiye'ye yardım yapıp yapmamayı soran gazetecilere:

— Yardımdan eminiz, demis.

Eh, Allah dediği boğazı aç komaz elbet te... Körün kumetini topal karga getirir derler.

Şâşılacak şey

İstanbul Emniyet Müdüri:

— Bugün İstanbul'da binlerce bâzâru, sucu adayı çocuk var, diyor.

Ne garip şey!

Ondan önceki müdür de böyle demişti.

Ondan önceki de böyle demişti.

Ondan önceki de...

Demekle birsey deşîymedijine göre, sözvenere ne diye ceza verilez, anlaamusum?

Dedi - dedim

İşveç İşverenler Sendikaları Federasyon Başkanı Vekili Mr. Cron Vist dedi:

— İşveç'te 20 yıldır toplu sözleşme var.

Dedim:

— Bîde de tükâfîli var.

Cron Vist dedi:

— İşçiler üzerinde hâkimiyet kuraklı.

Dedim:

— İşçiler üzerinde hâkimiyet değil ya, banka bile kurabiliriz.

Cron Vist dedi:

— Faşist ve komünist olmayan memleketlerde grey hakkı tanımıştır.

Dedim:

— Biz demokratiz, tanımamız.

Cron Vist dedi:

— Demokratizle topal sözleşmeyi ve sendika kurma hâkimiyeti devamında rol oynamamıştır.

Dedim:

— Belâbâlî bembillâlî bâpblîp, delidâlî demidâlîlî depdülip.

Cron Vist dedi:

— Kuvvetli İşveren sendikaları kurarsınız, kendi meselelerinizi halledebilirsiniz.

Dedim:

— Mister, siz gidið de, İçi sendikaları Federasyonu Başkan Vekili gelsin Allahasım!

Bizim İşverenler bîllerler yolları.

NASIL CILDIRILIR?

Hitler'in "Bin yıllık" saltanatı

Inci Dünya Savaşının son günlerinde Amerikan birinci ordusu Almanya'nın göbeğindeki Harz dağları bölgesinde ilerlerken buradaki şatolarda ve manastırda Nazi Almanyası Dışişleri Bakanlığının ait 45 ton ağırlığında belge ele geçirildi. Berlin'den gelen emirle tam yakınık üzereyken mütefiklerin eline geçen bu belgeler ikinci Reich'in başından Üçüncü Reich'in son günlerine kadar çatı işine alıyordu. Yine aynı tarihlerde, Cobourg yakasındaki Tambach şatosunda da, Alman deniz kuvvetlerinin Ondekuzuncu yüzümlü ortasından son günlerde kâdarki tarihiyle ilgili belgeler taşıyan 60 bin dosya mütefiklerin eline geçti. Bütün bu belgeler, savaş izleyen yıllar boyunca Birleşik Amerika'nın Virginia eyaletindeki Alexandria'da askeri bir depoda mühür altında tutuldu. Amerikan Hükümeti, tarih araştırmaları bakımından bile olsa, bu belgelerin saklandığı kasaların açılışıyla hiç ilgilenmemiştir. Nihayet, belgelerin ele geçirilmesinden on yıl sonra, 1952 te, American Historical Association'ın teşebbüsü üzerine küçük bir arastırıcılar topluluğu bu belgeleri açıklamaya, şemsiyelerin fotokopilerini ekşirmeye başladı. Ustalık bu bilgililerin ellerini çabuk tutması gerekiyordu, çünkü Federal Almanyasıyla ilgili belgeler konusunda böyle olmamıştır. Bütün önemli belgeler bir anda düşman eline geçmişdir.

Bu belgelerde ne vardı? Nazi Almanyası Hükümetinin ve Dışişleri Bakanlığı, Bahriye Bakanlığı, Nazi Partisi Üyemeleri gizli polisi gibi bu hükümetin başhez kollarının en gizli arşivleri... Fakat belgeler bununla kalmadı. Nazi elebaşlarının hatalı defterleri, en gizli konuşmaları, Nazi Liderleri arasındaki toplantıların tutanakları, Hitlerin savaşın en şiddetli günlerinde yaptığı konuşmalardan stenoyle tutulmuş notlar, hatta

Goering'in Havacılık Bakanlığında kurduğu özel teşkilat sayesinde Nazi Liderleri arasındaki telefon konuşmaları gizlice dinlenerek stenoyle tutulan notlar... Buların ayrı olarak, sah kalan Nazi elebaşlarının Nüremberg'teki yargılanmaları sırasında ele geçen belgeler, tamlikçiler de zaten 50-60 cilt olarak yayımlanmış bulunuyordu. Hülâsa, şimdide kadar hiç bir tarihinin eline bu kadar büyük bir belge haznesinin topdan ve sopa ile şıraşına getirilmesine rastlanmamıştır. Hattâ bir devlet tam bir askeri hezimete uğradığı (mesela Birinci Dünya Savaşıda Almanya) veya bir İtilâle ortadan silip silpürildiği (mesela Çarlık Rusyası) vakıt bile böyle bir duruma rastlanmamıştır. Bu ülkelerde işe gelen yeni hükümetler ancak kendileri -ce yararlı buldukları belgeleri açığa vurmuyordu. Nazi Almanyasıyla ilgili belgeler konusunda böyle olmamıştır. Bütün önemli belgeler bir anda düşman eline geçmişdir.

Hitlerin iktidarı ele geçirime bağladığı günlerden, Amerika'nın savaşa katılmamasına kadar Nazi Almanyasında bulunan tecrübeli bir gazeteci, Amerikalı William L. Shirer, yukarıda sözü geçen belgelerin büyük bir kısmını inceledi, kendi kişisel tecrübelere göre dayanarak Hitler Almanyasının bugüne kadar yayılmış en sağlam ve en geniş tarihi yazmıştır. Shirer'in iki yıl önce «The Rise and Fall of the Third Reich - Üçüncü Reich'in yükseliş ve çöküşü» adıyla yayımladığı bu bin sayfalık kitap, sağlam belgeleri kişisel tecrübeleri, nihayet bir gazetecinin en eski hikâyeyi birleştirdiği içindir ki, iki yıldan beri dünyanın en çok satılan kitapları arasındaki yerini muhafaza etmektedir. Büyük bir gizlilik içinde yaşayan totaliter bir rejimin perde arkası, hattâ Üçüncü Reich'in tarihinin büyük bir kusuru gözleryle去看 Shirer'in bile zamanında öğrenemediği tarafları bu belgeler sayesinde açığa getirmektedir.

Fakat Shirer'in kitabı sadece bu sırları açıklaması bakımın, önemlidir. Bu kitabı, İlk Dünya Savaşı sonrasında zamanın en mükemmel sayılan anıyatasma sahib Weimar Cumhuriyeti'nin, okuyucuların yüzünden nasihâ yavaş, içten içen göktüklünü; toplumsal huzursuzluğun içinde bulunan bir tek nazaryessine dayanan bir avuç serüvençin, toplumsal ilerlemeyi korku duyan gerici kuvvetlerin (büyük iş adamları, Prusyalı toprak ağalarının, muhafazakâr bir grup askerin) desteği sağlayarak «millî irades yoluyla» naşıl iktidara geçtiğini; demokratik bir rejimi nasıl korkunç bir tedbir rejimine çevirdi; Avrupanın en uygar toplumlardan biri olan Alman ulusunun nasıl her türlü sağıduyu, aklı bir kenara iterek bir serüvençin ardından bütün dünyayı kana boyanan bir serüvene körük körük atıldığı göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, Shirer'in kitabı görevliler ve anlayışlılar için ilham edilmeyecek, tekrar tekrar okunacak bir eserdir. Yine yanlarında bırakılan, yaşamın kapanma filosu Santayandan aktardığı cümleyi burada tekrarlamak yerinde olacaktır: «Geçmiş hatırlanmamış, onu yediden yaşama mahkûmdur.»

Başlangıçın sonu

28 Ocak 1933 cumartesi günü, Cumhurbaşkanı Feldmarsal Hindenburg, Başbakan General Kurt von Schleicher'in çağrısıyla Almanyasının en önemli siyasi partisi olan Nazismi ve Socyalistlerin (Naziler) önderi Adolf Hitler, başbakanlığına kendisine verilmesini istiyordu. Bu karvette hafta sonunda başkentte en inanılmaz söylemler birbirini kovalyordu. Sonraki olayların ortaya koymuğu üzere, bu söylemlerden en inanılmaz olanlarda bile çok gerçek payı vardı. Mesela, Schleicher'in, başkomutan Kurt von Hammerstein'la birlikte, Potsdam garnizonunun yardımıyla bir hükümet darbesi hazırladığı, Cumhurbaşkanı tevkif edip askeri bir hükümet kuracağı söyleyiyordu. Nazilerin bir hükümet darbesi yapacaklarından bahsediliyordu. S.A.lar (-Nazi hizmetçileri) Berlin guberneminin, nazilliye yakınık duyan polislerin yardımıyla, Cumhurbaşkanlığının ve birçoğu hakanlıklar bulunduğu Wilhelmstrasse'ye geçtiğekleri ileri sürülmüyordu. Bir genel grev'in patlak vermesi de söz konusuydu. Nitekim ertesi pazar günü, Hitler'in başbakanlığa getirilmesi ihtimalini protesto için bir kaçı yüz bin işçi Lustgarten'de toplandı. İki önderlerinden biri, Hitler yeni hükümeti kurmakla görevlendirildiği takdirde, ordu ile işçilerin ortaklaşa hareketini sağlamak üzere General von Hammerstein'la temas kurmağa çalıştı. Nasıl ki, 1920 de Kapp'ın hükümet darbesi sırasında, hükümetin sorumlu kişileri başkentten kaçtılar zaman da işçilerin girişikleri bir genel grev, Cumhuriyeti kurtarmıştı.

Hitler'in gözyaşları

Hitler, pazarı pazartesiye bağışan gecein büyük kusunu, Başbakanlığı giyen soğanın başındaki Kaiserhof otelindeki odasını arşınlamakla geçti. Sınırlıydı ama, artık saatinin çeldiği muhakkaktı. Bir sydur, von Papen'e diğer saçılıcları gizli mızakerelere girişti. Bunun sonunda ortaya uzlaştıracak bir şekil çıktı: Hükümet tamamıyla Nazilerden meydana gelemezdi, fakat bir ko-

sisyon hükümetinin başkanı olacaktı. Oniki üyesinden sekizi Nazilerden olacak bu hükümetin bütünü üyeleri, Weimar'ın demokratik reñimini yıkmakla kendisine mutabaktlar. Yalnız o yaşı ve inatçı Cumhurbaşkanı, Hitler'in emellerine karşı koyuyordu, daha iki gün önce General von Hammerstein'e «Bu Avusturyalı onbaşı! Savunma Bakanı veya Başbakan yapmağa hiç niyeti olmadığını» söylemişti.

Bununla birlikte 78 yaşına varan bu peltelengiz ihtiyar, oğlu Binbaşı Oskar von Hindenburg, Devlet Bakanı Otto von Meissner, von Papen ve diğer «etraf»ının etkisine nihayet boyun eğdi. 29 Ocak pazar günü öğleden sonra Hitler, yanında Goebbels ve birbir arkadaları olduğu halde kahvesini içip Reischstag'ın başkanı Goering'i girdi ve Hitlerin ertesi günü Başbakanlığa getirileceğini kesin bir dille haber verdi.

Başbakan Hitler, Cumhurbaşkanı Hindenburg, Reischstag Başkanı Goering Tannenberg zaferinin yıldönümü töreninde (Ağustos 1933)

30 Ocak 1933 pazartesi günü öğle doğu Hitler, Hindenburg'a görüp üzere Başbakanlığı gitti. Bu görüpse, gerek kendisi, gerek Almanya, gerekse bütün dünya için hiç beklenmedik ağır suçlara yol açacaktı. Goebbels, Roehm ve diğerleri gelen Naziler, Kaiserhof otelinin bir penceresinden, önderlerinin gizlisi kapıyı endişeyle geçiliyorlardı. Goebbels, hatalı defterine «Başarı kazanıp kazanmadığını yüzünden okuyamay: bakılıyorduk» diye not düşmüştü. Zira başından yüzde yila emin değildi. Nitekim Goebbels hatalı defterine şunları yazdı: «Yüreğimiz şüpheden timide, sevinçten endişeye gidiyordu. O kadar sık hayalkırıklığına uğramıştık ki, büyük mucizenin gerçekleşmeğine kesin olarak inanmıyorduk.»

Ama birkaç dakika sonra mucizelerin gerçekleştiğini gördüler. Sarlo büyük adam, gengligini

Viyana'da serserlikle geçiren, İlk Dünya Savaşı'nın basit askeri, Münich hırahanesindeki hükümet darbesinin güllü kahramanı, gözboyacı hatip, Alman vatandaşlığı olmayan bu Avusturyalı, Almanyasının Başbakanı olarak andıyordu.

Hitler, Başbakanlıkla Kaiserhof oteli arasındaki bir kaç yüz metreklik yolu otomobile alarak, Goebbels, Roehm ve birbir birkaç kahverengi gömlekli, hepsi de iktidara ulaşmasında kendisine yardımcı dokunan eski arkadaşlarını buldu. Goebbles günleri yazıyordu: «Bir kelimde bile söylemedi. Biz de öyle. Ama gözleri dolu doldu.»

Hitler'in «bin yıllık» saltanatı başlıyor

Olgan birkaç dakika sonra sabahın ilk saatlerine kadar, elleri meşaledi S.A. lar bu zaferi gülencasına kutladılar. On binlerce S.A., düzgün sıralar halinde Tiergarten'den, Brandenbourg'un büyük kapısından geçtiler, Wilhelmstrasse'ye indiler. Bandoları askeri marylâr galayıp, marylâr söyleyinceydi. Hindenburg, sarayının penceresinden bastonuya la tempo tutarak S.A.'ların yüzüğünü seyrediyordu. Anlayışı yaşlılığın etkisiyle kitalmış olan Cumhurbaşkanının, ne olup bitip bittiği bildiği de şüpheliydi. Hattâ, az sonra Berlin'de dolanan fakat doğruluğu kesin olmayan bir söyleyişle, yürüyüş yapan S.A.ları görünce yanındaki bir Geniale Dönümü «Bu kadar Rus'u esir aldığımıza bilmiyordum» demiştir.

Cumhurbaşkanlığı sarayından biraz ötede, Wilhelmstrasse'de Başbakanlığı bir pencerenin önündede Hitler ayakta duruyor, kendinden geçen bir halde sevinçten zayıflıyor, Nazi usulü selâm veriyor, bazan gülümseyip, bazan kahkahalarla güller, bazan da gözlerini yaşa doluyordu. Sabahın üçüncü doğru evine yorgun fakat memnun dönen Goebbels, hatalı defterine şunları kaydetmişti: «Sanki bir rüya bu... Bir peri masalı. Üni Reich doğdu. On dört yıllık eşiğine ulaştı. Alman İtilâli yürüyor.»

Hitler'in 5 Eylül 1934 te Nüremberg'teki konuşmasında «bin yıl-

süreçini ilan etti» bu «Üçüncü Reich», Nazi dilinde çok kere «Bin yıllık Reich» diye geçer. Gerekte, Nazilerin bu bin yıllık saltanatı ancak on iki yıl üç ay sürebildi. Fakat tarih bakımından kısa olmasına rağmen bu dönem, kendinden önceki bütün dönemlerden çok daha şiddetli, çok daha yıkıcı geçti. Bir yandan Alman halkının bin yıldan beri görmemiş bir güce eristi; Almanları bir süre için Atlantik'ten Volga'ya, İskandinavya'dan Akdenize kadar Avrupanın hükümi yaptı. Fakat Üçüncü Reich'in soğukkanlılık hazırladığı bir dünya savasının ve geçmişin en tüberi ürpertici zulmüne bide geride bırakan bir tethis devrinin sonunda yine Alman halkının sınırlı ve perişanlık içine attı.

Üçüncü Reich'in kurucusu, Üçüncü Reich'i demir elle yönetip onu önce yicelen sonra da uçurumun dibine indirerek feci bir sonuca ulaşan adam Adolf Hitler'di. Şüphe yok ki Hitler, eseriniz bir kader efsanesinin etkisinde kalan, yüzyıllar boyunca girdiği tecrübelere belirli bir kâliba giren Alman halkında, varmak istediği korkunç amaca eilvergi bir âlet bulmuştur. Ama getirdiği bir kişiliği, tabiatüstü sevgileri, vatandaşının üstünde bir zekâsı, zariflik bir azzı olan, insanları ve olayları târîmata sonuna kadar sağlanacak bir kabiliyet gösteren Hitler ortaya çıkmıştı. Üçüncü Reich belkide hiç doğmayıacaktı.

Kendi vatandaşlarından küçük bir kâsim için ve yabancı ülkelerdeki insanların hemen hepsinin gözünde, Berlin'de iktidarı ele geçiren adam bir şairin adı. Fakat Almanların çoğu onu Tanrı'nın gönderdiği bir önder olarak kabul ettiler ve bütün bu fırınlı on iki yıl boyunca onu körük körük izlediler.

Gelecek yazı:
Chicklgruber'den
Hitler'e

DİS DURUM

SİLAHSIZLANMA

On yedilerin derdi

Hafıtlardan beri merakla beklenen Genel Silahsızlanma Konferansı geçen hafta sonunda Cenevre'de açıldı. Başlangıçta Konferansa onsekiz devletin katılımı düşülmüştü. Fakat, Fransa, açılış tarihinden birkaç gün önce, Konferansı katılmayacağını resmen bildirdi. De Gaulle hükümeti, şimdiye kadarki görüşmelerde olduğu gibi, Cenevre toplantılarında da olumlu bir sonuca varılamayacığını inanmaktadır ve Batılarım bu yoldaki Sovyet davetini kabul etmekle büyük hâlâ etkileşimişleri sırmaktadır. Fransa, böylece, Doğu - Batı gerginliğini biraz daha muhafaza etmek ve aynı gerginliği sürük gitmesinde birtakım menfaatleri olan Adenauer hükümetine şirin gözükmekeyti.

Bir bakıma, Cenevre toplantılarının ilk günlerinde Fransa'nın tâhâneleri doğru gitti. Onyedi devlet müsterek bir zemin bulup daha teknik mahiyette konuların tartışımasına giremediler. Bütün uzlaşmazlık, tekniğe dayalı denemelerin kontrolü bakımından uygulama usullerden doğuyor. Amerikalılar, denemeler hakkında konacak olan yasağı kontrolü için milletlerarası bir sistem kurulmasının istemektedirler. Sovyetler ise, buna izin olsadığı inancındadır. Moscovyanın görüşüne göre, denemelerin kontrolu konusunda teknolojik ilerlemeler o seviyeye varmıştır ki, bugün, millî sular üzerinde kalacak kontrol araçlarıyla bile, dünyanın herhangi bir yerinde çekirdeksel deneme yapılmamıştır. Öğrenmek mümkün olmaktadır. Teknolojik ilerlemeler bu sahadaysa, daha hâsas davranışın ve milletlerarası bir sistemin kurulmasına israr etmek, milletlerarası casusluk gayretleri için zemin hazırlamaktan başka bir sonucu doğurmamaktadır. Başbakan Krusçev, Moskova çevresinde söylediği bir seçim oktundan da aynı iddiaları tekrar etmiştir.

İki tarafın israrı kargasında ortada kalan sekiz devlet ne yapacaklarını şaşırılmışlardır. Brezilya, Hindistan, Meksika, Birleşik Arap Cumhuriyeti, İsviçre, Birmania, Nijerya ve Habesistan'ın meydana getirdiği bu grup, üzerinde olumlu tartışmalara başlanabilecek noktalar bulma gayreti içindedir. Bu hâmdan yine en olumlu hâkemeler Hindistan temsilci Kriga Menon'dan geliyor. Hint seçimlerinde kazandığı zaferden sonra, iç politika sahnesini bırakıp tekrar milletlerarası sahneye fırlayan bu emektaş sosyalist, şimdi dünyayı sürekli birge kavutacak tedbirlerin alınabilmesi için uğraşmaktadır.

Cenevredeki silahsızlanma görüşmeleri devam ederken, dünyadaki silahlanma yarışında hızlanmaktadır. Amerikalılar, Sovyetlerin bir tonluk fırınlama gâcına iki ton daha yaklaşan Titan - 2 filzesini (fırınlama gâcısı: 3 ton) başarıyla denemelerder. Buna karşılık, Sovyetler, Amerika Birleşik Devletleri arazisine herhangi bir tarafa yaklaştırmak ve atom bombası atmak imkânını veren bir "spey - silâh" bulduklarını ilan etmişlerdir. Bu yeni silâh, Amerikanın kuzeyini kaplayan radar ağının 16.000 hâle getirmektedir.

İNGİLTERE

Kennedy kime oy verirdi?

Ingiliz İçi Partisi Lideri Hugh Gaitskell'in Amerika dönüşünden beri İngiltere'ye yarı şaka, yarı eiddi sorulan sorulardan biri de budur: Ahaba Amerika Birleşik Devletleri Başkanı John Kennedy İngiliz olsaydı genel seçimlerde Muhalafazâkâr Parti'ye mi oy verirdi, İngilizler mi?

Sovyet Başbakanı Nikita Krusçev, vaktiyle, "İngiliz olsaydım, elbette Muhalafazâkâr Parti'ye oy verirdim" diyerek İngiliz İçi Partisiyle alay etmiştir. Şimdi, İngiltere'nin en ciddi pazar gazetelerinden Observer etrafındaki, Muhalafazâkârlardan çok İngilizlerde yakınık duyduguunu iddia etmektedir. Buna basit bir şaka gözüyle bakınmak lâzım. Gerçekten, son sâyâda, Kennedy ve etrafındaki, Muhalafazâkârlardan çok İngilizlerde daha kolay anlaşabileceklerini hissetmektedirler. Tıpkı İngiltere'de İngiliz Partisi'nde olduğu gibi, Amerika'da Demokrat Partinin başında, özellikle Kennedy'nin ikilâda geliseninden beri, entellektüel bir gümre bulunmakta, parti politikasını tayi-

Bir yıllık askeri masraflar ne tutuyor?

KUZEY ATLANTIK PAKTİ TEŞKİLATI (NATO)

ASKER SAYISI	YILLIK ASKERİ MASRAFLAR (Türk Lirası olarak)	
	T.L.	660.000.000.000
6.061.000		

VARŞOVA PAKTİ

ASKER SAYISI	YILLIK ASKERİ MASRAFLAR (Türk Lirası olarak)	
	T.L.	240.000.000.000
4.790.300		

GİN VE MÜTTEFİKLERİ

ASKER SAYISI	YILLIK ASKERİ MASRAFLAR (Türk Lirası olarak)	
	T.L.	90.000.000.000
3.204.000		

CENTO

ASKER SAYISI	YILLIK ASKERİ MASRAFLAR (Türk Lirası olarak)	
	T.L.	6.000.000.000
392.700		

GÜNEY DOĞU ASYA PAKTİ TEŞKİLATI (SEATO)

ASKER SAYISI	YILLIK ASKERİ MASRAFLAR (Türk Lirası olarak)	
	T.L.	3.540.000.000
228.540		

AMERİKA İLE MÜŞTEREK SAVUNMA PAKTİ OLAN MEMLEKETLER

ASKER SAYISI	YILLIK ASKERİ MASRAFLAR (Türk Lirası olarak)	
	T.L.	30.375.000.000
1.513.000		

TOPLAM 16.191.540 **1.029.915.000.000 T.L.**

ninde bunların sözlü dinlenmektedir. Dış politika ve sömürgecilik konularında İngiltere'nin ödeceği daha az muhafazâkâr ve günün şartlarına daha uygun bir politika, Kennedy'nin Asya - Afrika blokuna karşı giriştiği yakınlaşma hareketini geniş ölçüde kolaylaştıracaktır.

CEZAYIR

Bâris Işıkları

Fransa - İsviçre hâdîndeki Evian-les-Bains kassbasında Fransız ve Cezayirli temsilciler arasında yapılan anlaşma, yillardanberi sürüp giden bir kanlı boğuşmanın ilk sahnesini tamamlıyor. Asíl güç sahra bundan sonra başlamaktadır. Mesele, hem Paris hükümetine, hem de Cezayir Kurtuluş Cephesine karşı mücadele eden O.A.S. (Gizli Ordu Teşkilâtı) mensupları yola getirmek şeklinde bambaşka bir hüviyetle tekrar çökümtedir. Evian anlaşmalarının sonucuna uygun olarak kurulacak Geçici Yürütme Organi, acaba Cezayir'de ne derecede kadar etkili olabilecektir. O.A.S. Evian anlaşmalarına karşı açıkça meydan okumaktadır. Yeni hükümete işbirliği yapacak valilerin, kaymakamların ve memurların ölütfürlecekleri İlân edilmişdir. Halk, daha simdiden, hükümetin emirlerine itaat etmeyeceğini ve meseli sokağa gitme yasağının bulunduğu saatlerde esadelerde dolasma teyik olunmaktadır. Evian anlaşmalarının yürürlüğe konmasında, Cezayir'deki Fransız ordusunun davranışında büyük önem taşımaktadır? Ordu, acaba, bütün kademeleriyle Paris hükümetinin emirlerini dinleyecek midir? Yoksa, özellikle subaylar arasında, geçmişte olduğu gibi Aşilleri işbirliği yoluyla gitmeji tercih edenler gitacak midir?

Üzerinde anılan esaslar, Cezayir'i kademeli bir şekilde bağımsızlığa kavuturacak ve müslümen halkın memleketlerine sahip olmalarına imkân verecek mahiyettedir. Büyük Sahra da dahil olmak üzere bütün Cezayir arazisi üzerinde yenî Cezayir hükümetinin mutlak egemenliği tanımaktadır. Ancak, bazı işler ve atom denemeleri için kullanılacak bir göl parçası Fransızların elinde bulunacaktır. İdarenin el değiştirmesi muhtelif sahalarдан gereklidir. Önce, bağımsızlık konusunda bir referandum yapılacak, Cezayir halkın nihai tasvîri alınacaktır. Avrupa nüfus, O.A.S. hükümeti yüzünden referandumu katılmayaca-

ğına göre, sonuclar yüzle yüzle yakın bir ilişkide bağımsızlık yönünde olması muhakkık. Bundan sonra, ateş kesme anlaşmalarına uygun olarak kurulmuş bulunan Geçici İdarenin tam "Cezayirli" bir idareye geçiş için lâzımlı tedbirlerin uygulanmasına başlanacaktır. Fransa, simdiye kadar çeşitli sularlardan mahkûm edip hapishaneye atılmış millîyetçiler, birer adı mahkûm değil, harp esiri saymayı ve iade etmeyi kabul etmiştir. Buna karşılık, Cezayir hükümeti de, Avrupa olup da Cezayir vatandaşlığında kalma, yaşı ve her türlü haklarından faydalananı tercih edeceklerle güçlük çekernameyi razı olmuştur. O.A.S. mensuplarıyla kimin başa gakisabilecegi ise henüz bilinmiyor. Vahşetin son haddine gitaren bu tedbirlerle karşı gelecek mücadelenin işleri daha da karışırmasından ve Fransız ordusunda bazı yenî teredütlere yol açmasından korkuyor:

Simdiye kadar Tunus'ta kalarak mücadelede参与 eden Hür Cezayir hükümeti ise, bağımsızlığı kavuşturan topraklar üzerinde iş görmeye hazırlanmaktadır. Yeni Cezayir hükümetinin muazzam meselelerin altından kalkması gerekecektir. Büttün kurtuluş hâkemlerde olduğu gibi, Cezayir kurtuluş mücadeledeki sırasında da, vatanseverler hem vuruşugular, hem de bağımsızlık sonra Cezayir'de neler yapmak gereğini konuşan, da kafa yormuslardır. Ben Hedda ve Ben Bella gibi devrimciler, gerçek bağımsızlığın ancak kökü reformlar yoluyla kazanabileceğii hususunda adetî söz birliği etmeleridir. İlk ele alınacak olan mesleki toprak reformudur. Cezayirli devrimciler bu konuda nasıl hareket etmek gerektiğini iyice düşünümler, hangi hataların işlenmesinden kaçınılacağına iyice belirtmeleridir. Bu anlaşa, Türkiye de dahil olmak üzere, toprak reformuna girinmek isteyip de bağımsızlığı uğramış olan memleketlerin tecrübeleri incelenmiş, yenî idarecilerin nelere dikkat edecekleri birer birer tesbit edilmişdir.

RODEZYA

Kanlı Buhran Eşiğinde

Afrika'nın ortasındaki Rodezya ve Nyasaland Federasyonu, sulardan beri çok tehlikeli bir buhran içinde yürüyor. Her geçen gün, bu memleketin tipik Cezayir gibi kanlı bir savaşa sürükleneceği ihtimalini artıracak olaylarla dolu. Federasyonu teşkil eden üç bilgenin, yanı-

Kuzey Rodezya, Güney Rodezya ve Nyasaland'ın her üçünde de beyaz nüfus siyah nüfusa nisbetle devede kulak kiyor. Fakat simdiye kadar uygulanan Anayasası, bu nisbetliğe bakımsız, her iki tộc arasında az çok eğit bir temsil tanımı, hatta beyazları daha kuvvetli duruma getirecek hükümleri de bünyesinde taşıması.

Şimdi, Londra hükümeti, bu dominyonun bünyesinde sürüp giden çibana doha fazla tahammul etmek ve memleketi bir iç savaş tehlikesinden korumak için harekete geçmek isteyince işler karışmaktadır. Londra'da hazırlanan yeni tasarılar, zencî çoğulluğun çok fazla olduğu Kuzey Rodezya'da durumu düzeltmek amacı güntekte ve siyah nüfusa biraz üstünlük tanıtmaktadır. Ama, asıl bekârlar, yeni tasarıların siyah nüfusa sağladığı üstünlükler, bu nüfusun sayı üstünlüğü yanında yine deichtetir. Rodezya - Nyasaland Federasyonu'nun beyaz başbakanı eski boksör Sir Roy Welensky, Londra kararlarını protesto etmek için, başbakanlıkta gekim ve parlamento feshetmek tehdidi ile işler sırmaktadır. Başbakan, Nâzile, beyaz nüfus Londra kararlarını beğenmediğini belirtmek inkâum vermemek dünümekte ve gerekirse beyaz üstünlüğünü muhafaza için kuvvetle başvuracağını söylemekten çekinmemektedir.

Acaba Sir Roy Welensky, Afrika'daki bütün eski sömürgecilik kalıntılarını kökünden saran hâkemlere karşı koymabilecek midir? Londra hükümetinin reform tedbirlerine karşı gösterilecek her güçlük, meseleyi biraz daha karıştırmaktan ve kanlı çözüm yollarına başvurulmasını teşvik etmekten başka bir işe yaramıyacaktır.

A. B. D.

Sağcılık salgını Amerikada da gerici kitleleri harekete geçirdi. YÖN'ün New York muhabiri HALÜK ÜLMAN tarafından hazırlanan aşağıdaki yazı, bu gibi fikirlerin hangi çevrelerde benimsendiğini açıklıyor.

Dünyayı durdurmayaya çalışanlar

Geçenlerde bir gece, New York'un ünlü kapalı salonu Madison Square Garden'de oldukça eğlenceli bir toplantı yapıldı. Bu toplantıya katılanların sayısı 18.000 kadardı. Amerikanın eski başkanlarından Hoover toplantı düzenleyenler bir telgraf geçti, 87 yaşındaydı. Sağlık durumu Florida'dan New York'a gelmesine engel olmuştu ama bütün kalbiyle toplantıya katılanlar berserberdi.

Toplantının ilk söz alan önemli kişi, Senatör Goldwater olmustu. Kongrenin en gerici üyelerinin önderi Goldwater komünizmin kesin bir yenilikle ugurlanmasını için Kennedy yönetimini harekete geçirmesi istiyordu. Tuttulan yumuşak yolu bir işe yaramadığından yakınıyordu. Ondan sonra söz alan Texas Senatörü Demokrat John G. Tower ise Amerikanın sârgûnde bir Küba hükümeti kurması tâsifiydi. Önermelerin en ilgi çekicilerini bir gazeteci, The National Review dergisinin yazarlarından Brent Bozell yaptı: Amerikan kuvvetleri Kübâda bir çatışma yapmalı, Berlin duvarı yıkımalı, Kongo politikası yeniden gözden geçirilip Combe desteklenmeli, komünist ülkelerde ayaklanmaları gâkârlımlıdı. Konuşmaların sona gindemini son maddesine geçindi ve Katanganın ayrıca lideri Combe'ye dâhîlik ilâkelerine bağlılığı yüzünden şeref ödülü verilmesi kararlaştırıldı. Böylece, gümüşlü oyunun son perdesi de kapanıyordu.

Tehlikeli zavallılar

Birlik Devletlerin Doğu sahilindeki büyük bilimler okutan bir Amerika dostum, bu toplantıya katılanlara, zamanla umakta gâlî gecen tehlikeli zavallılar diyor. Amerikanın eski Düşigâri Bakan yardımcısı Chester Bowles'a göre de bunlar, "dünyayı durdurup dışarıya çıkmak" isteyen garipli insanlar. Fakat nasıl tanımlarsak tanımlayalım, Madison Square'de akın almadığı istekler sıralayan bu insanların günde Amerikan kamu oyunu büyük ölçüde oynadığını şüphe yok. Genel olarak sınırlı tanınan gazetelerin büyük çoğunluğu bunların günden güne gözlemlenmesinden yanıp

yakılırken, geri fikirlere yakınılığı bilinen gazeteler bu gibi toplantıları alabildiği kadar bütünlük yarattı.

İşin dikkate değer tarafı, yüzyılımızın uyumayan bu insanların Kongrede bile sözüleri olması. 1964 Başkanlık seçimleri için Cumhuriyetçi Partinin Başkanlık adaylığını daha şimdiden talipli gikan Arizona Senatörü Barry Goldwater, Çember'in Birleşik Amerika'daki desteği ve savunusu Senatör Dodd, Texaslı Demokrat Tower bunların başında geliyorlar. Diğer yandan bu gericilerin orduda içinden tarafıları olduğu da bilinmiyor. Bu nedenle, Almanyadaki Amerikan kuvvetlerinin hedefindeki emri altındaki birliklerde siyasi görüşlerini açılamaya hazırlığı için Kennedy tarafından geriye çağrılan General Edwin A. Walker. Walker bu olayın kendisi için büyük bir politik yatırımlı olduğuna inanmış ki, yakında yapılacak Texas valiliği seçmene Demokrat Partinin adayı olarak katılmak niyetinde.

Amerikan kamu oyunu böylesine oyalayan, her iki partinin içine bu kadar kuvvetle sızan, Senatoda ve orduda temsilciler bulan bu tehlikeli zavallılar kimler? Bunların hepini bir topluluk içinde toplamak ve tanımlamak çok zor. Fakat genel olarak hepsi, "Amerikan saçıcları" diye isimlendirmek mümkün. Bunlar, birkaç yıldır, çeşitli topluluklar kurup teşkilatlanmaya çalışıyorlar. Bu toplulukların en önemlisi, Robert Welsh tarafından kurulan "John Birch Society". Üyesi ne kadar, kimse kesin birsey bilmeyen Welsh amacının 1 milyon iyeli bir topluluk kurmak olduğunu söyleyiyor. Basında çıkan yazılara göre, Welsh bu sayının yarısına ulaşmak üzere.

Amerikadaki sağcı toplulukların önem sırasına göre ikincisi, Dr. Fred C. Schwarz tarafından kurulan "Christian Anti-Communist Crusade". Welsh'in daha çok halal kırıklıkları içindeki orta sınıf halka dayanmasına karşılık, bu ikinci topluluk, isminden de anlaşılağı gibi, din adamlarına ve dindar gericilere dayanıyor. Hem Hristiyan, hem de komünist düşmanlığını olduğunu bağıra bağıra duyurduğu için, Dr. Schwarz yalnız dindar gericiler arasında değil, büyük sermaye çevrelerinde de steğli destekleyiciler bulmuş. Özel teşebbüsün savunuculuğunu yapıp derneğinin kasasını dolu tutuyor. Örneğin, Richfield Petrol Şirketi Dr. Schwarz'ı böyle bir televizyonu pişirip bunun bütün mali yükünü yüklemiştir, büyük bir Jilet takası, Schick Safety Razor Company de derneğin giderlerini paylaşıyor.

Sağcı toplulukların üye sayılarının bakımından en azınlık, buna karşılık kurulmuş biri, devletin en disiplinli, kendini "Minutemen" diye isimlendiren. Üyelerin hepsi bir silah satın almak, haftanın belli günlerinde, arazide, savaş ve atış denemeleri yapmak surunda. Amerikanın Batı eyaletlerinde yaşayan Amerikalıların büyük çoğunluğu, hafta sonları evlerinin önünde oturuş silahlı bir takım insanlarla koz adımıyla geçip gittiklerini görünce, kızmak mı, yoksa gülmek mi gerektiğini düşünüyor.

Havalı kırkılığı

Gercekten, yüzyılımızın çok gerisindeki düşüncelere bağlı bu sağcı topluluklar, Birleşik Amerikanın Atlantik kıyısından çok Pasifik kıyısında ve Güneyinde kuvvetli. Güneydeki sağcılıkın kaynağı çok gerilere, ilk siyah-beyaz geometrisine kadar iniyor. Yeni sağcı akımları kaynağını da, siyaset bilimcilerin belli günlerinde, Amerikan halkın son on yılda üst düzeye kadarı hayal kırıklıklarında aramak gerek. Gerçi eski ve yeni sağcı akımlar arasında zencilere karşı davranış bakımından birlik bulmak mümkün ama yenileri düşmanlıklar daha geniş, daha kuvvetli. Bunu yalnız zencilere, zencileri beyazlarla bir tutacak her düzene değil, onunla beraber her yeni ve ileri düşünceye karşı.

"Eni sağcı akımları yüzyılısse gecirecek havalı kırkılığı, ikinci Dünya Savaşından yeryüzünden en üstün en kuvvetli olarak çıkan

Büyük İspanyol Ozantı

F. G. LORCA'dan

«SECME ŞİİRLER»

Türkçe: Sabri Altinel

GALATA ŞİİR YAYINLARI
P. K. 843 Galata — İstanbul
Bütün kitapçılarından arayınız

YÖN — 001

Birleşik Amerikanın son yıllarda, bilim ve askerlik alanlarında, Sovyetler Birliği'ne geçilmiş olmasından geliyor. Bu gerilik duygusunun Amerikan toplumunda ne kadar büyük etkileri olduğunu anlamak için Glenn'in uzay uçuşuna verilen anlamına bakın ya ter, Glenn, Amerikan halkı tarafından, Sovyet - Amerikan yanlığında elindeki bayrağı takım arkadaşına veren başarılı bir koşucu olarak alkışlanıyor. Uçuşun teknik ve bilimsel yönlerine önem verilmemesi, aklı başında bütün Amerikalı düşünürlerin acı acı yanıp yakındıkları bir konu.

İki devlet arasındaki büyük yarışmada Sovyetler Birliği'ni öne sürmem olmasa, Amerikan sağcılarını sosyalizm düzenin amansız bir düşmansı yapmış. Welsh ve benzerleri, Goldwater'ler, Dodd'lar, Tower'ler, Walker'ler, bu düşüncenin, yalnız milletlerarası alanda değil, içerisinde de sosyalizmin karmaşasını dikkiliyorlar, sosyal adalet ve eğitilme ile ilgili görevini her tebiri güçleri yettiği kadar baltalamaya çalışıyorlar.

Welsh' ve benzerlerine sorarsanız kendileri gibi düşünmeyen herkes, siyahlar, sosyal adalet delisi düşünlüler, yazarlar ve nedendir bilinmez yahudiler, hep komünistler. Zaten Amerikanın son on yılda Sovyetler Birliği'ndeki gerisinde kalmamış sebebi de sosyalist düzenin üstünlüğünden değil, Amerika içindeki komünistlerin baltalayıcı çalışmaları yüzündendir. Amerikan sağcılarına sorarsanız sendikalar komünistlerin elinde, basın ve televizyon komünistlerin elinde, hükümet komünistlerin elindedir. Dahası var,

Amerikan siyaset bilimcilerinin gerici bir organ olarak belirmesinden yakındıkları Yüksek Mahkemenin yargıları bile komünistler. Hatta Welsh'e göre, Başkan Eisenhower de siyaset bilimcileri.

Altın yumurtlayan tavuklar

Kendileri dışında kalın herkesi komünist belleyen sağcıların kurtuluş için verdikleri tek regete, sosyalizmin iş ve iş köklerinin kazanması. İktidara gelince bütün güçleriyle bunun için çalışacaklar. Fakat iktidara seçim yoluya gelmeyeceklerini bildikleri için de, demokratik düzene inanmadıklarını açıkça söyleyiyorlar. Kurdukları topluluklar da, bu inanca uygun olarak, kapalı ve disiplinli. Liderin oturlesi ve yetkisi anıtsız. İktidara gelmek için seçime değil, kuvvetle bel bağladıkları için de, ordu ile sıkı bağlar kurmaya çalışiyorlar.

İktidara gelince izleyecekleri politika ne olacak? Sosyalizmin kökünü nasıl kazıacaklar? Buğu pek açık değil. Devletin yanında en azınden liberal bir politika ve kapitalist bir iktisat düzeni kuracaklarını, vergileri kaldırıracaklarını, özel teşebbüslerin iş ve iş politikanın çizilmesinde daha çok söz sahibi yapacaklarını söylüyorlar. Özelliklenden biri, devlet yönetimyle şirket yönetimi, birbirine karıştırılmaları. Bir de, günümüzde sağcılar askeri bir darbeye iktidara geldiklerini ve devlet hazinesini hisse seneti halinde satılığa çıkardıklarını gerçek sayarak yaptıktı kalem denemesinde, hisse senetlerinin coğulluguunu Kruşçof'un eline geçmesi halinde durumun epece eğlenceli olacağını tatlı anlatarak sağcılarından başka herkesi düşündürmeye çalışıyor.

Siyasal doktrin bakımından dağarcıklarında en ufak birge bile bulunmayan sağcı derneklerin, yapılan incelemelere bakınca, gelir bakımından kurucuları için alım yürüme yumurtlayan birer tavuk oldukları anlaşılıyor. Örneğin, John Birch topluluğuna giren her erkek üye yılda 24, her kadın üye de 12 dolar katkıda bulunmak surunda. Welsh üye sayısının 1 milyona ulaşmıştırken, ortalamaya tâkîyi 18 dolar olarak sırası, derneğin geliri yılda 18 milyon dolar olacak.

Liderlerin endişesi

Düşünce ve davranışları yüzyılımızın çok gerisinde kalın sağcı toplulukları Amerikadaki kuvveti nedir? Şimdi burada yalnız aydınları ve siyaset bilimcileri değil, aynı zamanda politikacıları da derin derin düşündürün soru budur. Bir kısım politikacılar, seçim şanslarını yükseltmek için, sağcıların kuvvetli oldukları bölgelerde hemen bu geri düşüncelerin şampiyonluğunu yükleniyorlar. Diğer bir kısmı ise, Amerikanın çökertmesine aykırı buldukları bu fikirler karşısında nüfusa cephe almakta kaçınılmıyorlar. Cumhuriyetçi Partinin kuvvetli adımı eski Başkan Yardımcısı Nixon, geride bıraktığımız haftalarda, bütün Cumhuriyetçileri John Birch ve benzeri topluluklara katılılmamaya, nasıl katılmış olanları da ayrılmaya çağrıldı. Başkan Kennedy de hemen her basın toplantıda sağcı akımlara karşı dikkat çekiyor. Fakat bütün bu

NORVEÇ'TE SOSYALİZM

Geçen sayıımızda Türkiye'deki sosyalist cereyan ve YÖN hakkındaki bir yazısını aktardığımız Norveçli gazeteci STEIN VIKSVEEN, YÖN'de yayınlanmak üzere bir yazı hazırladı. Norveç'te kurulan Sosyalist Halk Partisinin siyasi hayatı getirdiği hareketle ilgili bu yazıyı okuyucularımıza sunuyoruz:

Gelecekte 1961 yılı, Norveç siyaset ve toplum hayatında bir dönüm noktası olarak anılacaktır. Norveç siyaseti 1961 öncesine bir daha dönümeyecektir. Halk, yıllar boyu süren bir siyasi uyuşukluktan sonra yine harekete geçmiştir.

Önce Norveç'in son 25 yıllık tarihine bir göz atalım: 1936'da Norveç'te İşçi Partisi İktidara geldi, demokratik bir seçimden sonra ilk sosyal - demokrat hükümet kuruldu. 1940 - 45 yılları arasında, Norveç, Hitler Almanyasının işgâline uğradı ve Norveç Hükümeti diğer birçok hükümet gibi topdan İngiltereye kaçmak zorunda kaldı. 1945'teki seçimlerde İşçi Partisi yılın en kuvvetli partisi ve 150 üyeli Mecliste çoğunluğu sağladı. 1961'e kadarki bütün seçimler aynı sonucu verdi. «Bizin sizinle birlikteyiz» fikri, genel ve yaygın bir halo geldi. Parti 1961'e kadarki bütün seçimlerde aynı sonucu verdi. «Bizin sizinle birlikteyiz» fikri, genel ve yaygın bir halo uyuyordu. İşçi Partisi son yıllarda daima bir sağcı yön izledi. Kendisine «Sosyalist» adı veren parti, bugün sadece muhafazakâr topluluklarda tarafından bulabilecektir. Bir zamanlar o kadar gürültülü ilan edilen sosyalizasyon programları, bugün parti sekreterliğinde tozlaşmaktadır.

1949 yılında NATO'ya üye olan Norveç'te, nihayet 1961'de yeni bir parti kuruldu: İşçi Partisinin artik terkettiği politikayı güvenen Sosyalist Halk Partisi. Yeni bir sol partinin ortaya çıkışını, anlaşılması bir durum değil yillere süren bir kuvvet birliğinin başarısıdır. 1949 da Norveç Nato'ya alınma onbinlerce sosyalist pasifliği ve sursuna mecbur oldu. İşçi Partisi ile birlikte Batı, kapitalizme gidiyorlar ve komünizde de Norveç politikası için uygun bir alternatif görmüyordu.

1952'de muhalifler «Orientierung. Yeterme» adlı bir dergi kurdular, tarafsızlığı ve sosyalizmi savunan yazılar yayımlamaya başladılar. Dergi ve çevresindeki

İşçi Partisi tarafından hiç de iyi gözle görülmüyordu. Bu dergi ile siyasete ilgi yavaşı uyandı. Birbirce kişi için bu, politik bir merak konusu olmaktan çokmuş, enerjik ve aktif hareket yolu açılmıştı. 1961 yılında ve seçimlerden sadece üç ay önce Sosyalist Halk Partisi kuruldu.

Bu politik canlandırma sebebi neydi? Bu, Norveç'ti «Şegül Harbi» in ileri karakolu yapan ağır ve hâlâ dış politikaya açık bir cevaptı. İşçi Partisi, vaktiyle nasıl Norveç'i arkaya bırakın NATO'ya soktu işe, şimdi de Avrupa Ortak Pazarma sokmak, atom silahları için Norveç'te işler vermek istiyordu.

Ama bu defa hükümet, yillardan beri ilk defa olarak karşısına bir muhalefat buldu. Norveç için artık atom silahları bahis konusu olamaz, Ortak Pazarma gelinice, bu konu her tarafta tartışılmaktadır. Görünüşe göre, Norveç'in bu koyu muhafazakâr topluluğu işe olması fikri red dilemeyecek.

Daha önce de söylediğimiz gibi, Sosyalist Halk Partisi seçimlerden üç ay önce kuruldu. Fakat kısa zamanda büyük kuvvet kazandı ve Oslo'da kuruluşundan bir kaçı hafta sonra organizasyon ve üye sayısı bakımından üçüncü büyük parti oldu. Geçen sombahardaki seçimlerde parti, Norveç'in 20'inden 6'ında seçime girdi ve yılın en büyük «heyecan verici» olayını yaratıttı. 50 bin kadar üye Mecliste iki üçüncü büyük kazandı. Üçüncüde iki ilk başta önemli görülmeyebilir. Fakat Norveç'teki seçim sistemi 15'ük partilere çok büyük avantajlar sağlama, yeni bir partinin yolumu geniş ölçüde kapamaaktadır. Ayrıca iki milletvekilliğinin siyasi nüfusu, 148'in 2'ye oranında olduğu gibi değildi, çok kuvvetlidir.

Barış ve sosyalizm için savaş, Norveç'te yeni bir temel bulmuştur. Norveç siyasi hayatına giren Sosyalist Halk Partisi, ona yeni bir yön kazandıracaktır.

STEIN VIKSVEEN

KİTAPLAR

Kadın nedir?

Son günlerin en ilginç, en değerli, bizim toplum için en gerekli kitabı Düşün Yaynevi verdi: «Kadın Nedir?». Yazar: Simone de Beauvoir...

Binlerce yıldır sorulmuş: Kadın nedir? Filozofundan şairine, heykeltraşından kompozitöre kadar herkes bu soruya uygun bir karşılık bulmaya çalışmıştır. Fakat bilimsel yetersizlik yüzünden, söylenenler romantik tanımlardan öteye gitmemiştir. Ancak Ferud okulunun sağladığı olsanlar, toplumsal gelişime ve kadın'ın kurtuluşu için açılan savastan sonradan ki, Simone de Beauvoir gibi bir kadın yazar gitmiş, bu soruya, bütün dikkatleri üzerine çekerek biçimde bir cevap vermiştir: «Kadınlık doğuştan gelmez; sonradan kazanılır. İnsanın gelişisinin toplum içinde bürünceyi biçimini ne biyolojik, ne psikolojik, ne de ekonomik kader tayin eder. Erkekle hadn' arasında kadın denilen bu şıncı yaratıcı hazırlayan, bütün bir uyguruktur». Yazar, eserine bu sözlerle başlamaktadır.

Gereken de kadın nedir? Bir doğuran midir, bir köle midir, bir bir zevk äleti midir, bir üretim aracı midir, bir «sermaye» midir, bir «eser kilip» midir? Nedir kadın? Ona «kuşk duymam» deriz, ona «ekmek etek» deriz, ona «saçı uzun, aklı kusa» deriz, ona «cins-i latif» deriz; ona yakuşmadığımız sıfat yoktur. Jean Paul Sartre, Onun için, «Her insan gibi, yan kurban yarın suçlu...» diyor. Kierkegaard, «Kadın olmak ne felaket... Ama felaketin en büyüğü, kadının, aslında bir kadın olduğunu anlamamasıdır» diyor. Hepsi doğru, hepse gerek; fakat en doğru, en gerekce cevabı Simone de Beauvoir veriyor. Kitabı elden bırakmağa ikincik yok...

Baştan «ilging, değerli, gerekli bir kitap» dedik. Bu yargısını bir takım özel görüşlerle varmış değil. Fransa'da 1948 de yayınlanan kitap iki yılda 37 basım yapmış, bugüne kadar da 110 kere basılmıştır. Amerika'da bir yıl içinde dört, aynı zamanda kada da on kere basılmıştır. Üstelik, bellibahis bütün dillere de çevrilmiştir. Bu bir raslantı değildir. Bunda, yazarın bir kadın olusunun — hem de Fransa'nın ve Batı dünyasının içinde gelen birkaç kadın yazarımdan

biri — ele alınan konunun «názikliğinin ve bu «názik» konunun «bağışlığı düşülmeden», en ince noktalarına, bilinmedik yanlarına kada, bir sanatıyla anlatılmış olmasının rolü büyüktür.

Simone de Beauvoir 1908'de Paris'te doğmuştur. Varoluşculuğun önderi sayılan Jean Paul Sartre'ın okul ve gençlik arkadaşıdır. Bir süre felsefe öğretmenliği yapmış ve 1943 te ilk romanı «Invité»yı yayınladıktan sonra öğretmenliği bırakmıştır. İki ciltlik «Kadın Nedir?» adlı eserini 1948 de yayımlamıştır. Kapış kapış okunan eser üzerinde çok söz edilmesi, kim övünüs, kim yermis, kim de bu cesur çıkış lorsunda spipç kalmıştır. Fakat eserin iki yıl içinde 97 basım yapması değerini apıklar tek tek okumak... Bir yandan da, «kadın denilen meşhurlığın hiç te «meghul» olmadığını görüp, sevmemek... Kadının karanlığı, «erkek» e göre düzenlenmiş bir dünyadır. Kız çocugu, erkeklerle göre düzenlenmiş bu dünyada yapayalnızlık, içine kapanıktır. Çok toplumlarda, aldede kız çocuğuğun doğması büyük bir felaket sayılır. Simone de Beauvoir birinci bölümde diyor ki, «Anne de, süttaneleri de kız çocuğun cinsiyet organlarına karşı bir saygı, bir sevgi beslemeler. Onun dikkatini sadece üst kısmı görününe ve avuçlananına bu gözler organına çekmeler. Bir bekme te-nasıl äleti yoktur onun. Bu yokluk onda bir eksikslik duygusu uyandırır. Başka bir yerde de, «Ayak, ta ismek, erkeklerle vergidir. Bu fark, kız çocuk için en açık cinsel farklılıklar: ismek için gömelmek, donunu çikarmak, buha rağmen gizlenmek zorundadır. Bu, utang verici, can sıkıcı bir iştir. Bir erkek çocuğun işedigini gören bir kız çocugu, ne kadar kullanışlığıne bağırmıştı. Bu, erkek çocuğun bir tıstılık duygusu verir. Hatıra cinsel ilişkide kadının erkeğin altında olusun bile, kadında bir aşağılık duygusu yaratırılları sürürlüyor. «Kadının erkeğin anatominde kaderi bambakşadır» diyor yazar. «Ahlâk durumları da böyle dir. Ata-arkıl uyguruk, kadının edepi olmasını gerektirir. Cinsel arzularını gerçekleştirmesi yolunda erkeğe ağıtla açığa hak tamamadır. Oysa, kadının elinden evlenmeden başka bir şey gelmez. Erkeğe ayıplamada bile bir hayranlık vardır. İkeli uygurıklardan günümüze kadar kabul edilen sudur. Yatak kadın için bir hizmettir. Bu hizmete karşılık, erkek ona hediye alır. Geçimiğini sağlar onun.»

Yazar, «giriş» yazısında söyleyiyor: «Bir kadınlar dünyasında kadınlar tarafından yetişirildikleri için, kaderleri, günlük hayatı onları erkeğe boyun eğdirevlemeydir. Erkeğin üstünüğü silinmiş olmasından çok uzak, hâlâ sağlam olmaktadır. O halde, kadının geleneksel kaderini dikkate alınmemiz gereklidir. Kadın, durumunu nasıl öğreniyor? Onu nasıl duyar? İşine kapatıldığı evren nedir? Kurtuluşunun yolları nelerdir? İşte

anlatmağa çalışacağım bunlardır.»

Yazar, dediğini yapmıştır. Kitabı bir yana koypa söyle bir düşünde, kadın, bütün girdisi, kırkı, bütün düşünceleri, bütün karantık köşeleriyle ortaya çıkmaktadır. Oyle eserler vardır ki kolay kolay özetlenemez, sadece okunur ve böyle... Verilen ipuçları, kadın biraz da, ha bulduruyor okura. Fakat, «özet olarak tekrar tekrar okumak...» Bir yandan da, «kadın denilen meşhurlığın hiç te «meghul» olmadığını görüp, sevmemek... Kadının karanlığı, «erkek» e göre düzenlenmiş bir dünyadır. Kız çocugu, erkeklerle göre düzenlenmiş bu dünyada yapayalnızlık, içine kapanıktır. Çok toplumlarda, aldede kız çocuğuğun doğması büyük bir felaket sayılır. Simone de Beauvoir birinci bölümde diyor ki, «Anne de, süttaneleri de kız çocuğun cinsiyet organlarına karşı bir saygı, bir sevgi beslemeler. Onun dikkatini sadece üst kısmı görününe ve avuçlananına bu gözler organına çekmeler. Bir bekme te-nasıl äleti yoktur onun. Bu yokluk onda bir eksikslik duygusu uyandırır. Başka bir yerde de, «Ayak, ta ismek, erkeklerle vergidir. Bu fark, kız çocuk için en açık cinsel farklılıklar: ismek için gömelmek, donunu çikarmak, buha rağmen gizlenmek zorundadır. Bu, utang verici, can sıkıcı bir iştir. Bir erkek çocuğun işedigini gören bir kız çocugu, ne kadar kullanışlığıne bağırmıştı. Bu, erkek çocuğun bir tıstılık duygusu verir. Hatıra cinsel ilişkide kadının erkeğin altında olusun bile, kadında bir aşağılık duygusu yaratırılları sürürlüyor. «Kadının erkeğin anatominde kaderi bambakşadır» diyor yazar. «Ahlâk durumları da böyle dir. Ata-arkıl uyguruk, kadının edepi olmasını gerektirir. Cinsel arzularını gerçekleştirmesi yolunda erkeğe ağıtla açığa hak tamamadır. Oysa, kadının elinden evlenmeden başka bir şey gelmez. Erkeğe ayıplamada bile bir hayranlık vardır. İkeli uygurıklardan günümüze kadar kabul edilen sudur. Yatak kadın için bir hizmettir. Bu hizmete karşılık, erkek ona hediye alır. Geçimiğini sağlar onun.»

«Kadın Nedir?» adlı kitap dört bölümdür: 1) Çocukluk, 2) Genç kız, 3) Cinsel hayatı giriş, 4) Evli kadın... Yazar, «giriş» yazısında söyleyiyor: «Bir kadınlar dünyasında kadınlar tarafından yetişirildikleri için, kaderleri, günlük hayatı onları erkeğe boyun eğdirevlemeydir. Erkeğin üstünüğü silinmiş olmasından çok uzak, hâlâ sağlam olmaktadır. O halde, kadının geleneksel kaderini dikkate alınmemiz gereklidir. Kadın, durumunu nasıl öğreniyor? Onu nasıl duyar? İşine kapatıldığı evren nedir? Kurtuluşunun yolları nelerdir? İşte

bir varlıklı. Bir yandan da, erkeğin bu üstünüğünü kabul etmek istemez. Erkeği ve erkeğin yaratığı dünyeni kuralları bir takım oyularla, gülünçliklerle, kapızlarla bozmağa, dağıtmaya çalışır. Bu bir eğit işiyandır. Fakat pasif bir isyan... Kadın psikolojisindeki eşitliğinin türü bigimlerde dava vurulmasındır. Genç kız, çocukların o sefihliği yetişkinliğin bilinciliği arasında bir türü bir dengede kuramaz. Köyü, kadın roline çkar, hırsızlık yapar, kendini öldürür, evden kaçar, yalan söyler, hayatı dünyalar yaratır, kendini maskara edeceresine giyinir, korkar, ağlama krizleri geçirir, sevdigi erkeğe ağıtla çekmek istenir. Çok toplumlarda, aldede kız çocuğuğun doğması büyük bir felaket sayılır. Simone de Beauvoir birinci bölümde diyor ki, «Anne de, süttaneleri de kız çocuğun cinsiyet organlarına karşı bir saygı, bir sevgi beslemeler. Onun dikkatini sadece üst kısmı görününe ve avuçlananına bu gözler organına çekmeler. Bir bekme te-nasıl äleti yoktur onun. Bu yokluk onda bir eksikslik duygusu uyandırır. Başka bir yerde de, «Ayak, ta ismek, erkeklerle vergidir. Bu fark, kız çocuk için en açık cinsel farklılıklar: ismek için gömelmek, donunu çikarmak, buha rağmen gizlenmek zorundadır. Bu, utang verici, can sıkıcı bir iştir. Bir erkek çocuğun işedigini gören bir kız çocugu, ne kadar kullanışlığıne bağırmıştı. Bu, erkek çocuğun bir tıstılık duygusu verir. Hatıra cinsel ilişkide kadının erkeğin altında olusun bile, kadında bir aşağılık duygusu yaratırılları sürürlüyor. «Kadının erkeğin anatominde kaderi bambakşadır» diyor yazar. «Ahlâk durumları da böyle dir. Ata-arkıl uyguruk, kadının edepi olmasını gerektirir. Cinsel arzularını gerçekleştirmesi yolunda erkeğe ağıtla açığa hak tamamadır. Oysa, kadının elinden evlenmeden başka bir şey gelmez. Erkeğe ayıplamada bile bir hayranlık vardır. İkeli uygurıklardan günümüze kadar kabul edilen sudur. Yatak kadın için bir hizmettir. Bu hizmete karşılık, erkek ona hediye alır. Geçimiğini sağlar onun.»

Bu yüzden, «büyük erme, dökünen erkek çocukların gözü batar bir sarıntı yapmaz. Anne, kız çocuğu kadınları dünyasına getir. Erkek çocuk, anne baskısından cağucak sıyrılır. Çünkü diken erkeğe göre kurulmuştur. Simone de Beauvoir, «Erkek çocukların ilerde kimse ayaklarıyla çiğnerlerse, çevrelerindeki hayatı öfkeyle yıkarlarsa, bu, onu yaratamamanın verdiği bir ölüme duygusudur. Oysa, küçük kız, bir gün hayatı yaratmanın büyüsü içindedir» diyor.

Simone de Beauvoir, Freud'in «Electra Kompleksi» anlayışına da karsıdır: «Erkek çocuk, babanın üstünliğini bir yarışma duygusu içinde kavrır Oysa, küçük kızın elinden buna hayran olmakta başka bir şey gelmez. Freud'un Electra Kompleksi dediği şey, bir cinsel arzu değildir. Boyun eğme ve hayranlık içinde nesnelegmeye kabul eden BEN'in vazgeçilmesidir. «İster kadınla yaratığı hazırlayan, bittin bir uygarlıktır. Kadının bu uygarlıktaki rolü nedir? Kölelik, süs eşyaları, zevk aracılığı altına bir kızla kapı dışarı edilen sözümona ana, sözümona eş... Bugün Türkiye'de — yassalar karışın — kadın yeri nedir? Kadın yüzünden hapisaneler dolup boşalar. Neden? Kadının özgürlüğünün işin mi savasıyor bu erkekler? Kadın hakları işin mi yatiyorlar sindanlardan? Kadın surunu, elbette ki, yalnız başına çözülebilcek bir sorun değildir. Bu sorun, toplumun dokusunda, düzenlenedir. Onun işin de savas etindir. Bugün kadın kendini bir arabaya, bir apartmanas, paralı bir mezarı satıyor sa... bu suç, toplum düzenlenedir. Bugün kadın, bir erkeğe teslim olma isteğiyle, ona karşı gelme isteği arasında borsahyor ve asıl sevdiginin kollarını atılabilmek için hızaşıdıgı biriyle «şivende» yolu sepiyorsa, suç toplum düzenlenendir. Bugün kadın hem ana, hem metres, hem eşya, hem eş, hem fretil araci hem hayatın smacı, hem felâketlerin başyası sağa suğan topu toplum düzenlenedir. Erkeğe göre kurulmuş düzen, onu zorlayarak bugünkü acayı kılığında sokmuştur. Simdiye, bu acayı kılıkla varlığı tanımak, bilmeye, şömineye uğraşıyoruz.

Simone de Beauvoir o sanatçı dileyile bakın ne güzel anlatıyor: «Erkek, avının üstine bir çaylak, bir kartal gibi atılır. Kadın et yiye bir bitki gibi bekler. Çocukların ve böceklerin boğulduğu bir başlık gibi gibidir. Bir vantuzdur, şam sakızdır, şķedir. Hareketler, yapışkan bir çağrıdır. Bunun için, ki ona kendisini elde etmek isteyen erkeğe karşı sadece direnç değil, big-içatına da vardır. Çocuklarından beri toplumun koyduğu yasaklara, tabulara, kötü cinsel hayatı dayanan çekingenlikler, tıskınlar eklenir. Öylesine kuvvetlenen ki bunlar, ilk çiftleşmeden sonra kadın, cinsel kajerine karşı eskisinden daha isyancı olur.»

Yazar, dört bölümük eserinde «kadın»ın öylesine bilinmez noktalara deigner, öylesine değişik görüşler koynus ki ortaya, bu görüşler coğuna katılmamak elde değil. Hele eserin dilden hiç diyecek yok. Sanki bir bilim eseri değil de, bir sanat eseri okuyorsunuz. Zaten konu ilginc bir konu. Buna bir de yazının gücü katılmasa, eserin Fransa'da neden iki yılda 97 basım yaptığı kendiliğinden ortaya çıkarıyor.

Orhan Suda'nın geviride çok güzellik geçtiği söylenebilir. Çünkü Simone de Beauvoir yokabüleri zengin, hayali genis, anlatımı renkli bir yazardır. Buna karşın Suda, çok başarılı. İnsan, konuşma ruhlulığı içinde okuyabiliyor kitabı.

Yahu, bir - iki noktanın belirtmesi yararlı olacak. «Şızmaksızlığı birkaç yerde yanlış kulanılmış. Örneğin, «Sevgili Phil buna şızmıştır.» (Sayfa 140). Dogrusu, «Sevgili Phil buna şızmıştır» olmak gereklidir. Bu birkaç yerde tekrarlanıyor. Bir de, «kız oğlu

SUÇLU KİM?

Sinemacılarımıza bakarsanız, sinemamızın bir türlü kurulmadığı ilkel durumun, geri kalmışlığın sorumlusu; sansürü, iktisadi karari, mevzuat boşluklarını doldurmamastyla resmi makamlardır, devlettir. Sinemacılarla göre, devlet bize sinemaya hiç mi hiç ilgilenmemektedir. Bunda dolaş, bugünkü durumun sorumlusu da devlettir. Bunda bir gerçek pay, hem de büyük bir gerçek payı olduğu şüphesi girmez. Ama işin bir de başka yönlerini araştırmak gereklidir. Asaba, devletin ilgisizliğinden yakınan bu sinemacılar, bu ilgiyi sağlanmak için ne yapmışlardır, ne yapmaktadır? Büyük bir sanat başarısı gösteren filmler meydana getirme işini bir yana bırakmış, doğrudan doğruya sinemacıların bu konuda ilgili makamları uyarması işini ele almış. Önce sunu kabul etmek gereklidir: Devlet durup dururken sinemaya ilgilenmesi, hiçbir yerde görülmüş şey değildir bu. Bunda başka devlet, sinemamızı su da bu bakımdan sağlayıcısı, faydalı; çok kez de öyledir zaten. Bunu yetkililer kışkırtır, anlatıracak, devletin sinemaya ilgilenmesini sağlayacak olanlar, yine herkeste önce sinemacılardır. Oysa sinemacılarımız böylesi bir zahmete girmemektedir, ya da pek üstü körük bir iki teşebbüsle yetinmektedirler. Sinemacılarımız, devletin sinemaya ilgilenmesini sağlamak işini ancak bir kere sıkı tutmuşlardır, ama keşke tutmasalarını, zira bu tek ciddi teşebbüslerinde de yetkililer makamları yanıtlı, sinemamızın bugünkü kargaslığını yaratmamak başka birsey yapmamışlardır. Bilindiği gibi bu olay, yerli ve yabancı filmler için alınan % 70 oranındaki eğlence resminin, yerileri işin % 25 e indirilmesidir. Bunun sonunda da tipki 1927 de buna benzer başka bir tedbir alan Ingiltere'de «quota olgus» denen ciptaşma filmler ortaya çıkmış gibi, yurdumuzda da bir sürü udurma şirket, ciptaşma film çıkmıştır. Sinemacıları ne istediklerini kendilerini de bilmediğin bunun kadar açıkça gösteren örnek az bolunur. Nitelik ben «ciddi teşebbüs» e önen ayak olan sinemacı dört yıl sonra da söyle yakınlardır: «Bugün günde sekil, yanı yüzde yetmiş yüzdə yirmi beş humesinde en çok ben amil oldum dersem yanlış söylemiş olman... Simdi her önüne gelen, çevirdiği her film işin yüzde yirmibes vergi veriyor. Bu yanlış! Vergi muafiyeti sistemi tamamen kalkmalıdır...»

Bu pek ileri görüşlü sinemacılar, gerçekle en az emek ve sermaye ile mümkün olduğu kadar çok kazanmakta başka birsey düşünmemekte, bunun işin de ortaya bir sürü ciptaşma film çekmektadırlar. Devletin stüdyo kurmasını, stüdyo kurulmasına yardım etmesi isterler; ama dünyamızın parasını kazananlar, ca-

lışıkları endüstriyinin de kendilerinin de yararına olacak bir stüdyo yapmayı akıllarından geçirmezler. 1947 yılında kadar yurdumuzda beş stüdyo vardı, yıllık film ortalaması ise 1,5 tu. 1947 den sonra yıl, ik film ortalaması 50 ye yükselmış, ama ancak yedi yeni stüdyo yapılmıştır.

Sinemacıların sansür karşısındaki davranışları da yine aynı gelişmelerle doludur. Sansürden şikayet etmeyen, sansür bir çok aksaklılarla başı olacak göstermeyen sinemacı yok gibidir. Ama yine aynı sinemacılar aynı sansürün değiştirilmesi ya da kaldırılması için hiçbir ciddi teşebbüsle girişmemiştirler. Sinema yazarları sansürle, sinemacılarından daha çok uğraşmaz; fakat sinemacılar, ne hikmete, sinema yazarlarını bu konuda desteklemekten, sansürle ilgili belge vermektan bile kaçınmazlardır. Sinemacılar bu konudaki birkaç resmi müracaatına bakarsanız, sansürden bütün yıkayıcıları sansürün İstanbul yerine Ankara'da yapılmıştır.

Sinema endüstrisini düzenleyecek kanun konusundaki davranış da bunlardan pek farklı değildir. Gericili sinemacıların bu konuda hikmete yapışı bir iki tekli vardır. Fakat bu tekliklerin kabul edilmesi için üzerinde israrla durulmamış, basının desteği sağlanmamış, milletvekillerine dayanulmamış bir yana, tekliklerin kendisi acenteş seylerdir; cinkü Türkiye'nin şartları gönülne alınamazsan, bu konuya ilgili olmalarını düşünceleri surulmamış, tipki sinemacıların yabanı filmlerden sahne aşırı diktleri yakıt yaptıkları gibi yabanı mevzuattan birbirini tutmayan hükümleri oktarılmıştır meydana gelmiştir.

Sinemacılar devlet kapısına ancak, kotalara konacak sinema malzemeleriyle ilgili konuları görüşmek için giderler, ancak o valilikler arasında bir «ortak cephe» kurarlar. Hani «meknesiz film meydana getirilebilse bunu bile yapmayıacaklar. Üstelik bu «ortak cephe»nin de çoğu yakıt yetkilileri önünde «sen fazla aldin, ben az aldım» kavgasına döndüğü çoktur.

İşin aksıyan yönü de bundan ileri gelmek zaten, sinema en-

düstrisinin ne patronunda ne içsindedir. Bunlar,

Nijat Özön

Tonguc

